

vårt försvar

FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID

Nr 4 2010 december

aff 120 år

Redaktionen önskar alla läsare

God Jul och Gott Nytt År

vårt försvar

FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID

allmänna försvarsföreningens tidskrift.
Debatt om säkerhetspolitik och totalförsvaret.
Utkommer med fyra nummer per år.

Ansvarig utgivare:
Maria Nyberg Ståhl

Redaktör:
Tommy Jeppsson

Redaktion och expedition:
allmänna försvarsföreningen,
se nedan.

Redaktören personligen:
Bodängsvägen 23, 760 10 Bergshamra
Tfn: 070-546 05 68
e-post: jeppsson.tommy@hotmail.com

Redaktionskommitté:
Redaktör Olof Santesson, ordförande
Generalsekr. Stefan Ring, aff
Redaktör Tommy Jeppsson

Prenumeration: 200 kr/kalenderår

Lösnummer: (beställs hos expeditionen)

Annonser: Redaktionen

Annonspriser:
Helsida: 4.800 kr Halvsida: 3.000 kr
Kvartsida: 2.100 kr Åttodelssida: 1.500 kr

Fyrfärg:
Helsida: 9.300 kr Halvsida: 7.500 kr
Kvartsida: 6.500 kr

Layout och sättning:
Annette Hofvander, Text å Form AH AB

Tryck:
Axel Abrahamsons Tryckeri AB Karlskrona
ISSN 0042-2800

Tidningens uppfattning framgår av ledarsidan.
För åsikter framförda i övrigt redaktionellt material
svarar respektive författare.

aff

FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID
grundad 1890

allmänna försvarsföreningen: aff är en ideell förening, fristående från myndigheter och politiska partier. Föreningens ändamål är att aktivt delta i den säkerhets och försvarspolitiska debatten genom föredrag, diskussioner och seminarier för att främja Sveriges förmåga att möta såväl militära som andra former av samhällshot.

Ordförande: Maria Nyberg Ståhl
Vice ordförande: Bengt Axelsson
Generalsekreterare: Stefan Ring

Expedition:
Telefon(svarare) 08-678 15 10.
Fax: 08-667 22 53
Postadress: Teatergatan 3, 5 tr
111 48 Stockholm
Bankgiro: 482 8885
Plusgiro 127 11-8
E-post: aff@aff.a.se
Hemsida: <http://www.aff.a.se>

allmänna försvarsföreningen vill verka för en försvarsdebatt med god spridning. Publicering av artiklar införda i **vårt försvar** medges med angivande av källan. Ekonomiska villkor avtalas med respektive författare.

innehåll

Nr 4 2010 Årgång 121

aff 120 år!

Foto: Scandinavian StockPhoto

Läs:

Den ryska militärreformen – "Ivan goes NATO" av Jörgen Elfving, sid. 11.

Foto: Lars Ulfving

Ledare:

120 år och fortsatt relevant 4

aff 120 år:

Maria Nyberg Ståhl: Blicken framåt 5

Olof Santesson: Fred och frihet som rättesnören 6

Debatt:

Anders Bågmärk: Totalförsvaret behövs! 10

Ryssland:

Jörgen Elfving: "Ivan goes NATO" 11

Litteratur:

Johan Tunberger: Varför bidde det en tumme? 16

Debatt:

Patrik Ahlgren: Nödvändig transformering 18

Philip Baccus: Känn dig själv! 19

Bengt Nordlöw: Skydd mot inre och yttre hot 20

Helge Löfstedt: Reservförband 21

Litteratur:

Jarl Lundgren: En väpnad folkrörelse 24

Lars O. Nordmark: Ubåtsfrågan 25

Armenien:

Erik Cornell: Armeniens olycksöde 26

Luftförsvaret:

Johan Nilsson: Flygvapnets basorganisation 30

Claes Sundin: Luftvärn med lång räckvidd 32

Försvarsnytt:

Stefan Ring: Bra verksamhet runtom i landet 34

Nästa nummer, 1/11, utkommer 18/3.
Manusstopp 10/2.

120 år och fortsatt relevant

Allmänna försvarsföreningen firar innevarande år sitt etthundratjugoende verksamhetsår. De två decennier som gått sedan hundraårsjubileet har karakteriserats av åtskillig dramatik. Snabbheten i de säkerhetspolitiska skiftningarna har inneburit att vi vid upprepade tillfällen överraskats. Vi överraskades av Berlinmurens fall. Vi överraskades av att tron på att Sovjetimperiets sammanbrott skulle leda till en ny världsordning inte höll utan i stället förorsakade krig i vår egen världsdal; Jugoslaviens sammanbrott, uppdelning och inbördeskrig. Vi har överraskats av den snabbhet med vilken Europas säkerhetsstruktur (Nato och EU:s respektive utvidgningsprocesser) omformades och vi överraskades både den 11 september och när Estland utsattes för IT-attacker våren 2007.

Att vi låter oss överraskas sammanhänger med den mänskliga tendensen att extrapolera, således att skriva fram rådande situation som giltig också för framtiden. Tendenser och händelser som negativt avviker ifrån det som uppfattas vara normalbilden förträngs, alternativt förklaras som tillfälliga bakslag, varefter allt förväntas bli "som vanligt" igen. Insikten om att vi också fortsättningsvis kommer att bli överraskade (vilket vi blev i samband med Georgienkriget hösten 2008, trots att militär uppladdning på rysk sida pågått i månader) kan tas som ett grundläggande argument för en militär insatsorganisation vars karaktistika är hög beredskap och dito

mänsklig och materiell kvalitet. Att vi blir överraskade sammanhänger också med att politiska intentioner, vilka utmynnar i våldsanvändning, erfarenhetsmässigt tenderar att ske snabbare än "offrets (-ens)" förmåga till motåtgärder.

Tre dimensioner påverkar utformningen av Svensk strategi. Den första är den globala dimensionen som utgår från vårt FN-engagemang samt globaliseringseffekternas inverkan på vår säkerhet, exempelvis transnationella icke-statliga våldsakörer vars medel är terrorism (inkluderande cyberterrorism) och gränsöverskridande brottslighet. Den andra dimensionen är den euroatlantiska kopplad till det svenska EU-medlemskapet och vårt samarbete med Nato (USA betraktas, särskilt av de nya Nato medlemmarna, som den yttersta garanten för europeisk säkerhet). Närområdesdimensionen är den tredje, vars geostrategiska förutsättningar bestäms av rådande förhållanden i Östersjöregionen och Nordområdet, där Ryssland utgör viktigaste säkerhetspolitiska konstant och starkaste aktör.

Den första och andra dimensionen är för närvarande de som konstituerar vårt internationella deltagande militärt. Men också den tredje dimensionen diskuteras i termer av ett svenskt militärt bidrag vid en kris i vårt närområde, mera specifikt i Baltikum. Substansen i solidaritetsklausulen bedöms ställas på sitt yttersta prov vid en kris i vårt närområde.

Samtidigt är tendensen att militära hot tenderar att nedskrivs samtidigt som de icke militära lyfts fram. Det finns då anledning att påminna om en realitet, nämligen förekomsten av visserligen mindre men fortfarande substansiella militära maktmedel i vårt närområde. Tendensen i den pågående utvecklingen är att förbanden är stående med hög beredskap och av hög kvalitet såväl personellt som materiellt. Konsekvensen av denna utveckling av stridskrafterna i vår geografiska närhet är att begränsade förbandsvolymmer ställer kravet på att en operation, i syfte att uppfylla dess bakomliggande politiska målsättning, måste kunna genomföras på kort tid. Dessutom innebär begränsade förbandsvolymmer att det inte blir något mål i sig att erövra/ockupera territorium. Territoriet kan istället ses som en arena för en styrkedemonstration, där valet av militära mål inte nödvändigtvis bestäms av dess strategiska värde utan istället avgörs av dess värde kopplat till makt demonstrationens politiska syfte.

Det finns således ingen brist på diskussions-/debattämnen för **aff**, där ovanstående utgör exempel. Andra angelägna säkerhetsrelaterade områden än de här angivna behöver också lyftas fram. Sammantaget en stimulerande utmaning som manar till insats av oss alla som är med i **aff**. En del av denna insats behöver fokusera på att rekrytera fler medlemmar.

Var aktiv och bidra till att vi blir fler! ■

Maria Nyberg Ståhl:

Blicken framåt

allmänna försvarsföreningen, aff, firar 120 år.

Det finns skäl att titta bakåt men ännu fler skäl att se framåt. Vartåt ska vi gå och vilken roll ska eller vill **aff** ta?

aff stadgar inleds med följande paragraf:

Föreningens ändamål är att aktivt deltaga i den säkerhets- och försvarspolitiska debatten genom föredrag, diskussioner och seminarier för att främja Sveriges förmåga att möta såväl militära som andra former av samhällshot.

När föreningen bildades 1890 ställdes olika strategiska doktriner mot varandra. Det gällde om "centralförsvarsprincipen" skulle vara gällande och det gällde övergången från indelningsverk till allmän värnplikt. Inom föreningen fanns företrädare för olika uppfattningar i de här frågorna som genom **aff** fick ett gemensamt forum för diskussion och opinionsbildning. Även idag är den militära säkerheten en central del av föreningens verksamhet. **aff** kan genom tidningen Vårt Försvar och genom länsavdelningarnas aktiviteter bidra till att sprida kunskap om förändringar av Försvarsmaktens struktur och uppgifter, uppgifter som beslutas av riksdagen och verkställs inom försvaret.

Försvarsfrågor kan inte vara något som diskuteras enbart av anställda inom Försvarsmakten. Försvaret är en kollektiv nytthet som vi gemensamt bidrar till. Staten har som en av sina huvuduppgifter att försvara land och medborgare. Försvaret måste vara synligt för medborgarna och det motive-

rar att försvarsfrågor informeras om och debatteras brett i samhället.

"Samhällets sårbarhet" dyker då och då upp i debatten. Inledningsvis var det som en del i totalförsvarsplaneringen och möjligheterna att verkligen mobilisera det svenska försvaret. Skulle vi kunna få bensin till bilar och mobilisera om elsystemet skadades? Sedan kom bl.a. diskussioner om den ökade sårbarheten vid övergången från manuella system till centraliserade IT-system i banker och försäkringskassa. Miljöhotet är aktuellt och idag diskuteras bl.a. övervakningssamhället och integrationen av invandrare i Sverige. Ett viktigt **aff** 2011 och framåt måste ta upp hela bredden av militära hot och samhällshot.

Livaktiga länsföreningar är en nyckel till föreningens möjligheter att leva upp till stadgarnas portalparagraf. I länsföreningarnas regi debatteras t.ex. säkerhetspolitiska frågor och insatsen i Afghanistan. Stormen Gudruns framfart aktualiserade hotet mot centrala samhällsfunktioner och företrädare för försvarsmakten informerar om det nya försvaret. Andra teman är samarbetet mellan polis, räddningstjänst, sjukvård och försvarsmakt på lokal nivå. Årets Pax Baltica (som refereras i tidningen) är ett bra exempel på bredden i de diskussioner som förs.

Tidningen **vårt försvar** är ett viktigt forum för debatt och

information. Temanumren 2009 och 2010 har bl.a. handlat om försvaret och valet, samhällsförsvar, utbildning, internationella insatser. Tidningen får mycket beröm för sitt val av fokus och för bra artiklar. Den kan genom sitt oberoende spegla olika ståndpunkter, just det som är viktigt för **aff**.

Hemsidan är en viktig del i förmedling av information och inbjudan till debatter.

aff de närmaste åren

Basen för **allmänna försvarsföreningens** verksamhet är aktiva länsföreningar och en stabil medlemskader. I båda dessa avseenden står **aff** inför utmaningar. Antalet medlemmar uppgår idag till knappt 2 000 och vi behöver bli fler. Även om föreningens ekonomi inte helt är beroende av intäkter från medlemmarna har storlek alltid betydelse för den påverkan man önskar ha. Samtidigt påverkas **aff** på samma sätt som andra organisationer av det minskande intresset för frivilliga insatser.

Verksamhetsplanen för 2011 slår fast att **aff** på länsnivå ska arrangera seminarier och konferenser. Det kan ske på egen hand eller i samarbete med andra organisationer som kamratföreningar, Försvarsutbildarna och t.ex. säkerhetsansvariga i kommuner och lands-ting. På central nivå ökar kontakterna med Folk och Försvar, Kungliga Krigsvetenskapsakademien och Försvarshögskolan

aff 120 år

liksom med Norges Forsvarsforening. Styrelsen har fattat beslut om särskilda insatser för att värva nya medlemmar.

Var står aff om 20 år?

Tittar man bakåt är 20 år en kort tid men har man blicken framåt synes den oändlig! Under de år som gått sedan **aff** fyllde 100 år har osäkerheterna vid murens fall delvis upplösts med Tysklands återförening som ett paradigmskifte. Oväntade händelser som *Estonias* haveri och tsunamin i Thailand påverkade enskilda och samhällsfunktioner. Terroristhotet blev verkligt genom attacken i New York den 11 september 2001 och följdverkningarna känner vi av genom ökade krav på säkerhet och övervakning. Vi upplever hot om pandemier som svin- eller fågelinfluensa. Konflikthårdarna i världen spelas dagligen upp på TV-skärmen.

Hur omvärlden kommer att te sig på sikt kan man bara sia om men det är viktigt att diskutera utvecklingstendenserna. Sådana diskussioner innebär i sig en förberedelse inför oväntade skeenden.

Det är **aff**:s roll att erbjuda ett forum för information och debatt om försvars- och säkerhetsfrågor i vid bemärkelse – också om 20 år. Vår uppgift måste vara att hålla liv i debatten och att lyfta fram angelägnarna frågor men utan att ta ställning för den ena eller den andra parten. Det måste vara högt i tak!

Föreningen deltar även om 20 år genom regionala organisationer och "tidning" i den allmänna debatten. Förmedlingen av tidningen kommer antagligen att ske på ett nytt sätt men kommer fortsatt att bygga på människors idéer och tankar kring försvarsfrågor och samhällshot.

Engagerade personer kan samhället aldrig klara sig utan! ■

Maria Nyberg Ståhl är ordförande i aff.

Olof Santesson:

De senaste tjugo åren:

Fred och frihet

Försvaret befinner sig i kris. Beskedet hämtades från Nils Andréns inledande artikel i **aff**:s jubileumsbok 1990 med anledning av att organisationen då fyllde 100 år. Idag när den har blivit 120 år (det skedde i maj) skulle många stryka under tesens bärighet. Av den nationella värnkraft som har sporrat **allmänna försvarsföreningen** finns inte mycket kvar. Så stora festligheter som när det första seklet firades är heller inte aktuella, men inom föreningens styrelse och redaktionen av **vårt försvar** har det ändå ansetts motiverat att något granska vad som har hänt de senaste tjugo åren.

Det **aff** gjorde 1990 var

en kraftansträngning som ingen drömmer om att upprepa. Den innehöll inte bara boken *Försvar för frihet och fred* med 370 sidor späckade av artiklar på stor bredd av ett trettiotal svenska författare, inklusive flera från nordiska grannländer. Det var också bankett med kungatal och pristävlingar på ett tema om "Hotet mot Sverige" och ett annat på bokens titel. Det senare riktade sig till eleverna i grundskolans högstadium, vilket erinrar om en ambition som det inte har varit möjligt att vidmakthålla.

Andréns krönika hade ett anslag som har behållit sin aktualitet under de senaste två årtiondena. De akuta svårigheter

et som rättesnören

för försvaret som han skrev om är ett stående tema inom **aff**, samtidigt som ingen 1990 kunde föreställa sig det stålbad, eller kanske hellre blodbad, som vårt försvar har drabbats av. Många kommer att känna igen sig i hans varning för att ”yttre förhållanden har spritt en falsk känsla av säkerhet som frestat till nedskärningar”.

Vad författaren den gången skrev om risken för att ”försvaret skulle uppfattas som en mindre angelägen samhällsuppgift” har blivit dagens verklighet. Det har samtidigt accentuerat **aff**:s återkommande bekymmer för den egna ekonomin och en sviktande medlemsanslutning. Andréns tre

målgrupper, politiska beslutsfattare, inflytelserika opinionsbildare och allmänheten, har samtliga visat sig vara allt svårare att nå. Organisationen har för den skull inte fastnat i jämnhet utan strävat efter att anpassa sig till en ny tids utmaningar och krav på en förmågebredd motiverad av ett vidgat säkerhetsbegrepp. Men fred och frihet har förblivit dess rättesnöre.

Jubileumssatsningen hade gett **aff** ett ganska hyggligt läge. Styrelsen, från 1992 ledd av förre landshövdingen Lars Ivar Hising och en vid det här laget i huvudsak civil 20-manna-grupp med endast någon enstaka general bland ledamöterna, kunde räkna in nitton länsorganisationer och 2 800 betalande medlemmar. Men rekryteringen kring 1990 gick inte att upprätthålla, medlemsantalet sjönk. I dag är antalet 1 700, varav drygt 1 000 från den stadigt växande Föreningen för Göteborgs försvar.

Som generalsekreterare fungerade Bertil Daggfeldt, f d yrkesofficer i likhet med sina föregångare och efterträdare. Han följdes 1996 av C G Hammarskjöld. Ett senare icke upprepat mått på ambitionen var att **aff** 1993 hade fyra arrangemang i det notoriskt svårflirtade Stockholm. En inledd satsning på **vårt försvar** med ökat sidantal hörde till bilden.

En ny, svår tid

Det kalla kriget försvann och därmed också det slags stora frågor som hade engagerat **aff** såsom neutraliteten och svenska kärnvapen. När det gäller allt som sedan har följt i namnet av ominriktningen, med

existensförsvarets försvinnande och i stället ökande internationella åtaganden, verkar det som om styrelsen har haft svårt att riktigt ta ett grepp om sin upplysnings- och opinionsbildande verksamhet.

I ett i efterhand egendomligt tystnande debattläge blev också **aff**:s roll trevande. Vad är dess syfte? Det har varit en återkommande fråga. 1997 var svaret enligt styrelsen att man skulle förbli en plattform för försvarspolitisk debatt och inte driva någon egen linje. För första gången antydde detta år en anpassning till det vidgade säkerhetsbegreppet. **aff**:s näste ordförande blev professor Bo Huldt från Försvarshögskolan.

Moderniseringar var på väg. År 2000 fick hemsidan en ny layout. Styrelsen efterlyste en ökad marknadsföring, också det ett växande tidens tecken. Länsavdelningarnas antal sjönk oavlatligt. 2001 fick **aff** en ny ordförande i Marianne af Malmborg ur lottaleden. Hon skulle bli den första av en rad kvinnor på posten. Ny generalsekreterare blev Ulf Rubarth. Kansliet som haft sitt säte vid Artillerigården flyttade efter ett mellanspel i Grå huset in i Drottning Victorias örlogshem, som är dess nuvarande hemvist.

En stadgerevision genomfördes, där ett stridsämne var huruvida **aff** i sin portalparagraf skulle fortsätta att tala om ”ett starkt försvar”, när ju detta stred mot det verkliga förhållandet. Formuleringen blev kvar i brist på bättre.

Styrelsen försökte aktivera sig i huvudstaden med en särskild arbetsgrupp för Stock-

holmsevenemang. Allt tydligare var att man måste samarbeta med andra, såsom Folk och Försvar och Stockholms läns försvarskommitté, båda med välbesökta möten. En läsvärdesundersökning genomfördes men den gav inga nya idéer om breddat innehåll i tidskriften. **aff:s** försök att ensam satsa på Stockholm ebbade efter några år ut.

En fråga som under några år skulle engagera styrelsen gällde samverkan med Försvarsfrämjandet (FF), en tidvis mycket mörkblå organisation, startad i samband med krigsutbrottet 1939 av personer med nationalsocialistiska böjelser. När FF 2004 uppgick i **aff** blev styrelsens beslut att man "med hänsyn till uppkommen situation" inte skulle ta emot ekonomiska medel från FF. Beloppen som det rörde sig om fanns i en fond till minne av generalmajor Nils Rosenblad, som 1945 hade fått lämna tjänsten sedan det uppdagats att han hade innehållit en aktiepost i den nazistiska tidningen *Dagsposten*. Det var ett arv som **aff** inte ville och inte finge förknippas med.

Ett misslyckande

2006 inledde **aff:s** nya ordförande Nini Engstrand, också f d rikslottachef, sitt arbete med en programförklaring. Styrelsen skulle se över syften, mål och arbetssätt. Frågan om

förändringar drev hon tillsammans med vice ordföranden Lars Olsson från försvarsindustriföretagen. Han tyckte att **aff** inte fick något utträttat. Otåligt ville han att organisationen genom att tära på kapitalet skulle ta fram resurser för att bli en stark röst i försvarsdebatten med en generalsekreterare i klass med Svenska Freds ofta anlitade språkrör.

Ett intensivt utredningsarbete utan tidigare like genomfördes. I det nya stadgeförslag som hamrades fram föreslogs att den dynamiska organisationen också skulle byta namn till "Försvar och säkerhet". Även tidskriften föreslogs få nytt namn.

På årsstämman i maj 2008, där mötesordföranden tappade kontrollen över förhandlingarna, fick styrelsens förslag till förändringar inte tillräcklig majoritet för ett beslut utan lösningen måste förklaras vilande. Vid en extrastämma i september föll hela stadgeförslaget. Bakom det starka motståndet från framför allt en grupp äldre medlemmar låg en oro för att utvecklingen hade gått för fort och inte i första hand drevs av ett intresse för det militära försvaret.

Styrelsen hade därmed lidit ett totalt nederlag utan motstycke i **aff:s** historia och fick gå tillbaka till ritbordets för en mer begränsad revision, men alltjämt med en ny styrelse

bantad till minst 8 och högst 12 personer. Både Nini Engstrand och Lars Olsson förklarade sig vilja lämna sina poster. Sedan det nya stadgeförslaget utan motstånd hade tagits av 2009 års stämma valdes till ordförande Maria Nyberg Ståhl med ett förflutet i FOA och ledamot av Krigsvetenskapsakademien. Till ny generalsekreterare efter Nils Eklund, som hållit ställningarna sedan 2006, utsågs Stefan Ring, strategilärare på FHS.

Tidskriftens centrala roll

Striden hade berört en mindre del av medlemmarna. När det gällde flertalet var och är det **vårt försvar** som står för den huvudsakliga kontakten med **aff** och dess ambitioner. Tidskriftens roll är central. Om den skulle läggas ned försvinner organisationen i sin nuvarande form

vårt försvar hade, som Andrén 1990 kunde konstatera, förvandlats från ett renodlat militärt och krigsvetenskapligt organ till ett forum för allmän försvarsupplysning. Detta har med stor tydlighet bekräftats under de senaste tjugo åren. Det har dessvärre inneburit att praktiskt taget alla de militära påläggskalvar för de högsta posterna, överstelöjtnanter och kommendörkaptener, som tidigare konkurrerade om utrymmet med generalerna har försvunnit ur spalterna.

1990, när jubileet firades,

Ett system som inte längre finns; fast kustartilleri. Bilden visar 12 cm kustartillerikanon modell 80. Bilden är hämtad ur **aff** jubileumsbok *Försvar för Frihet och Fred*.

fördes försvarsdebatten som om det kalla kriget alltjämt pågick. Inte minst på grund av de militära yrkesmännens oenighet att delta i det offentliga samtalet har **vårt försvar** här fortsatt att ha problem. Det har varit svårt att spegla Försvarsmaktens utveckling utan minsta insyn i det för omvärlden kaotiska högkvarterarbetet på NBF, det nätverksbaserade försvaret, och de s k insatta insatsförbanden liksom på NBG, den nordiska stridsgruppen.

Tidskriften, som ansågs ha genomgått en uppräckning under 1980-talet, såg med dagens anspråk då alltjämt trist ut. Först med nr 5/1988 fick den ett färgomslag, året därpå förekom den första färgbilden på en insida. Med industrimannen Olle Franzén som ordförande och översten Bengt Selander som redaktör var ändå utgivningsambitionerna rätt höga med 10 drygt 20-sidiga nummer årligen, varav några dubbelnummer.

Där skrevs om politik och försvarsmakt och gjordes intervjuer. Nya befattningshavare porträtterades. Liksom fallet är idag förekom historiska betraktelser. JAS, stridsvagnar och ubåtar ägnades större uppmärksamhet än vad som numer sker med nya vapensystem. Internationella inslag var desto mer sällsynta.

Den förste redaktören under det skede som här avhandlas var den journalistiske yrkesmannen Anders Hellberg, tidigare stabsredaktör i Fst/Info. Han redigerade dock en produkt som blott alltför ofta såg ut som, och ibland till innehållet var, en sämre kopia av Krigsvetenskapsakademiens ganska gråa tidskrift (fast den kallas "gulan"). Hellberg utlöste en närmast ursinnig "läsarstorm" med ett välvilligt porträtt av Michail Gorbatjov vilket säger något om tiden. Efter Hellberg gjorde Selander 1991 ett kort inlägg som redaktör, följt av Bo Kjellander och senare Daggfeldt. Upp till åtta

Försvarets politiska och militära Ledargarnityr vid aff 100 års jubileum. Försvarsminister Roine Carlsson omgiven av den tillträdande Överbefälhavaren Bengt Gustavsson (på bilden Militärbefälhavare i Övre Norrlands Militärområde) och t.v. dåvarande översten Sven-Åke Jansson, sedermera Militärbefälhavare i Södra Militärområdet. Bilden är hämtad ur aff jubileumbok *Försvar för Frihet och Fred*.

nummer årligen gjordes ännu 1992.

Epoken Hugemark

1993 fick **vårt försvar** sin första långvariga redaktör på åtskilliga år. Bo Hugemark, som hade varit strategilärare och senare chef för den militärhistoriska avdelningen vid FHS, startade återhållsamt men skulle med tiden förvandla tidskriften till ett klatschigare organ med ofta mängder av färgbilder som bidrog till att locka till läsning. Den tradition som han därmed inledde kom att göra **vårt försvar** till Sveriges enligt många enda riktigt läsbara försvarspolitiska tidskrift.

Från våren 1993 hade tidskriften också en mer professionell grafisk utformning och produktion i och med anlitan- det av Annette Hofvander och Ulf Hansson, Annette verksam i detta nu. Antalet nummer sjönk till att börja med till sex. Pensionerade officerare och lärare från FHS fick stå för det militära innehållet vid sidan av redaktören själv. Hugemark vidgade det internationella innehållet, ingen har så mycket som han skrivit om Baltikum.

Kostnaderna gjorde sig ständigt påmind. 1999, sedan ÖB hade avvecklat existensför-

svaret, gick tidskriften ned till fyra nummer årligen, varav under andra halvan av nittioalet ett skulle vara skolnummer; en numera övergiven ambition.

Från nummer 3/2002 fick **vårt försvar** sitt nuvarande utseende med devisen "För fred, frihet, framtid". Förändrade militära frågeställningar har getts utrymme, bland annat i Claes Sundins många inlägg om det nya samhällsförsvaret. En på senaste tid tillkommande fråga är hur Sverige militärt lägger grunden för ett förverkligande av solidaritetsförklaringen, i den mån något sådant alls sker.

Efter fjorton år avtäckades Hugemark. Han efterträddes från nummer 1/2008 av Tommy Jeppsson, tidigare strategilärare, flitig försvarsskribent och mångårigt verksam vid den finländska försvarshögskolan. Under den tid som denne har redigerat tidskriften har den gamla institutionen "Porträttet" tenderat att försvinna. Med bibehållandet av den hugemarkska bredden har Jeppsson gärna kraftsamlat på litet mer vetenskapligt innehåll kring strategi och säkerhetspolitik (med Hugemark kvar som en av skribenterna). Ny är kanske framför allt satsningen på återkommande temanummer

med fler artiklar kring samma ämne.

Ivrigt understödd av Ring har Jeppsson sålunda i år haft som teman "Totalförsvaret" (nr 1), Riksdagsvalet (nr 2), Internationella insatser och säkerhet i närområdet (nr 3).

Nya möjligheter

Jeppsson som redaktör/nu också rekryterare och Ring som generalsekreterare, båda med vidsträckt kontaktnät, har förutsättningar att bredda möjligheterna för **aff** att vara ett forum för försvarspolitisk debatt i den moderna mening som tiden kräver. Rings samarbete med Folk och Försvar kring en genomlysning av partiernas ställningstaganden i försvarsfrågan inför 2010 års riksdagsval har väckt berättigad uppmärksamhet. Vad det efter valet blev av det militära försvaret "här och nu" är säkert en fråga som kommer tillbaka i **vårt försvar**, säg ett år efter valet.

Prövningarna finns kvar. Hur göra samhällsförsvaret eggande med bibehållen tonvikt på det militära försvaret, hur balansera en begränsad ekonomi mot önskvärda åtgärder, hur behålla och skaffa nya medlemmar unga nog att bidra till en vitalisering? Men när det gäller viljan behöver nog ingen vara orolig. Med nya samarbetspartner som Folk och Försvar och Svenska Atlantkommittén har **aff** kommit mer på kartan.

Två år efter stadgedebatlet ser det för medlemmar och sympatisörer ut som om visionen om ett aktivare **aff** ändå kan förverkligas, i en mindre ivrigt anspråksfull roll utan tyckande men med en i opionionsarbetet fastare grund att stå på. ■

*Olof Santesson var utrikesredaktör i Dagens Nyheter fram till 1998. Han är ordförande i redaktionskommittén för **vårt försvar** sedan 2000.*

Anders Bågmark:

Totalförsvaret behövs!

Vi bor i ett av de mest humanistiska länder i världen, där vi värdesätter allas rätt till en trygg, medmänsklig och rättvis levnad. Men för att upprätthålla ett försvar för detta levnadssätt måste det gemensamma samhället organisera en kraft för att motstå de drifter som arbetar emot detsamma och försöker skapa egennyttiga fördelar för dem själva.

Vad vi behöver är ett nytt "Totalförsvaret"

Nr 1: Ett territoriellt kompetent skydd för olika sorters angrepp på samhällsviktiga funktioner.

Nr 2: Ett integritetsskydd i luften, på havet och på marken, helt enligt de konventioner samliga stater är skyldiga att följa.

Nr 3: En 100%-ig inställning att alla tänkbara resurser skall utnyttjas vid minsta nationella

behov typ stora översvämningar, skogsbränder mm.

Nr 4: En folkresning mot passivitet och "blundning" i samband med våld och hot mot medborgare, polis, rättsväsende och räddningstjänst mm.

Nr 5: En av politiker uttalad vilja att stå för de utfästelser som gjorts i "Lissabonfördraget".

Nr 6: En självklar möjlighet att hjälpa till i internationella sammanhang, men med en "analys" av vad engagemanget egentligen innebär.

Nr 7: En övertygelse om att historien inte tar slut år 2010 eller 2014, världen kommer alltid att vara oförutsägbar. Om 30 år kommer kanske mänskligheten att skratta åt vår naivitet i början på seklet. ■

Anders Bågmark var officer vid förutvarande Älvsborgs Regemente.

I ett total-/samhällsförsvaret krävs intim samverkan mellan många aktörer. Bilden visar poliser som utbildar hemvärn.

Foto: Anders Käampe

Jörgen Elfving:

Den ryska militärreformen –

Ivan goes NATO

Kriget i Georgien i augusti 2008 gav både den ryska politiska och militära ledningen en smärtsam sjukdomsinsikt. Visserligen var kriget en rysk militärpromenad, men det uppenbarade på ett obarmhärtigt, och genant, sätt bristerna i de ryska stridskrafternas utrustning, organisation och förmåga. Inte minst när det gällde ledningssystem, underrättelsetjänst, samband, elektronisk krigföring med mera. Möjligen hade bristerna insetts redan före händelserna i augusti, men det kan inte uteslutas att dessa blev droppen som kom bägaren att rinna över, och i oktober 2008 presenterades planerna på en radikal omstöpnings av den ryska försvarsmakten. En reform som går under namnet "att ge de ryska stridskrafterna ett nytt utseende". Att ordet reform denna gång används något försiktigt torde bero på att det har en dålig klang sett till hur tidigare reformer eller reformförsök har lyckats. Sammanfattas innehållet i pågående reform innebär den i stora drag att;

- Den ryska försvarsmakten skall 2012 omfatta en miljon man.

- Den centrala ledningen, inklusive försvarsministeriet och generalstab, reorganiseras och bantas till 8500 personer.
- Antalet förband minskar och markstridskrafterna organiseras i brigader, samtidigt avvecklas divisions-, kår- och arménivån
- Systemet med kaderförband avvecklas och samtliga förband ges en likartad, och hög beredskap/tillgänglighet. Detta innebär också att systemet med mobiliseringsförband och utbildning av dessa omorganiseras.
- Antalet officerare minskar till 150 000 vilket innebär att drygt 100 000 får lämna den ryska försvarsmakten. Av dessa återfinns bland annat 18 000 i Moskva län.
- Det militära skolsystemet omorganiseras från 65 utbildningsanstalter till 10.
- Antalet civila befattningar i logistikorganisationen med mera utökas. Även om det totala antalet minskar uppges antalet civila befattningar att uppgå till 600 000 där vissa av dessa tidigare varit besatta av officerare.

De reduceringar avseende förband och personal som aviserar-

des 2008 framgår av nedanstående tabeller.

Vad har då hänt sedan hösten 2008? Genomförandet av reformen har inte varit föremål för någon större uppmärksamhet och mycket litet har skrivits i västlig fackpress. Dock kan i olika öppna källor återfinnas underlag som gör det möjligt att beskriva hur långt reformarbetet har nått under två år. I det följande görs ett försök att sammanfatta läget 2010 och med förbehållet att det är fråga om underlag från olika öppna, främst ryska, källor.

Militärområden

Inom ramen för pågående reform kommer dagens sex militärområden att minska till fyra. De nya militärområdena kommer till skillnad från sina föregångare att ha samtliga mark-, marin och flygstridskrafter i respektive militärområde sig underställda. Dock utom dem som ingår i den strategiska kärnvapentriaden. Dessa i form av kärnvapenbärande fjärrstridskrafter som robotar, flyg och ubåtar kommer att leddas centralt från Moskva. Sannolikt gäller det också delar av

	Antal 2008	Antal 2012	Minskning i procent
Markstridskrafterna	1890	172	90%
Flygstridskrafterna	340	180	48%
Marinen	240	123	49%
Strategiska robottrupperna	12	8	33%
Rymdstridskrafterna	7	6	15%
Luftlandsättnings-trupperna	6	5	17%

Kategori	Antal 2008	Antal 2012	Minskning i procent
General	1107	886	20%
Överste	25 665	914	65%
Överstelöjtnant	19 300	7500	61%
Major	99 550	25 000	75%
Kapten	90 000	40 000	54%
Äldre löjtnant	30 000	35 000	+17%
Löjtnant	20 000	26 000	+30%
Praporsjik/Mitjman ¹	140 000	0	100%

¹ Praporsjik och Mitjman är en grad inom markstridskrafterna respektive marinen som med anglosachisk terminologi motsvarar warrant officer. På svenska motsvarande underofficer, eller på militär nysvenska, specialistofficer.

Den nya ryska militärterritoriella indelningen. Bilden hämtad från rysk nättidning.

luftlandsättningsförbanden vilka kan betraktas som en strategisk förstärkningsresurs. Militärområdesstaberna kommer i händelse av krig, och vid övningar att benämnas "gemensam strategisk ledning", det vill säga, för att använda ett anglosaxiskt begrepp, Joint Strategic Command. I sammanhanget nämns också "operativ/strategisk ledning" – på ryska OSK Operativno-strategitjeskij komandovanija – och det är inte uteslutet att uttrycket militärområde försvinner ur nomenklaturen och de fyra militärområdena benämns Västra OSK och så vidare. Av de fyra nya militärområdena var Västra militärområdet det som först organiserades, 1 september i år, och övriga avses att börja verka i sin nya skepnad under hösten 2010, möjligen redan från 1 oktober.

Grunden till organiserandet av de nya militärområdena kan återfinnas i uppfattningen att ett militärt hot kan riktas mot Ryssland från fyra håll – den västliga, östliga, sydliga och den centrala riktningen. Att det Västra militärområdet var det första som organiserades torde bero på att denna riktning anses vara den viktigaste med hänsyn till att här finns ett potentiellt hot från Nato. Möjligen skulle man kunna ha förväntat sig att det Södra militärområdet var det som skul-

le komma att organiseras först mot bakgrund av läget i Kaukasus och förhållandet till Georgien.

På nivån under militärområde organiseras något som kallas "operativ ledning" och under dessa brigader. I och med detta har ledningsnivåerna armékår, armé och division avskaffats. I rysk press har dock begreppet armé använts under senare tid, men sannolikt är det fråga om den operativa ledningsnivån. Vad som avses med "operativ ledning" är inte helt tydligt och det kan vara fråga om att militärområdesstabens uppgifter och benämning missuppfattas. Tillgängligt underlag talar om organiserandet av fyra till sex, möjligen även tioalet, "operativa ledningar". Mot den bakgrunden kan inte uteslutas att en till tre operativa ledningar organiseras i respektive militärområde med tidigare arméstaber som grund. I det Västra militärområdet ter sig då två operativa ledningar naturliga då det ur ett ledningsperspektiv förefaller mindre lämpligt att från St Petersburg samtidigt leda verksamhet i två riktningar, den sydvästra respektive nordvästra.

I och med nya ledningsförhållanden och organisationsformer kommer varje militärområde att utgöra en helhet med bedömt tillräckliga, och fullt bemannade, stridskraft-

ter ur olika trupp- och vapenslag samt med förmåga att möta ett militärt hot i den riktning man primärt har ansvar för. Grunden för detta är brigaderna. I varje militärområde kommer att ingå ett antal mekaniserade och/eller pansarbrigader, artilleribrigader, luftburen brigad, underrättelsebrigad, arméflygbrigad/-er, sambandsbrigad/-er med flera brigadtyper.

Armén

Sent 2009 hade 85 brigader organiserats varav 35 mekaniserade, 4 pansarbrigader och en, vad som uppfattas vara, "lokalförsvarsbrigad". Grunden för de fyra stridsvagnsbrigaderna utgörs av tidigare pansardivisioner och av de 35 mekaniserade brigaderna existerade 10 innan 2008, 21 organiserades av tidigare motoriserade skyttedivisioner samt tillkom fyra genom att man utnyttjade utrustning från förutvarande mobiliseringsdepåer. Resterande brigader utgörs bl a av 9 robotbrigader, 9 artilleri- respektive 9 artilleriraketbrigader, 7 spetsnazbrigader, en sambandsbrigad, en underrättelsebrigad och en telekrigbrigad. Alla dessa är bemannade till nära 100 procent, vilket kan jämföras med att innan reformen hade endast 13 procent av de ryska förbanden en så hög grad av personaluppfyllnad. Till skill-

nad från tidigare divisioner, där vissa krävde 15–20 dygn innan de var insatsberedda, skall de nya brigaderna vara omedelbart användbara.

Organisatoriskt består brigaderna i stort av:

- Mekaniserad brigad – Tre mekaniserade bataljoner, stridsvagnsbataljon, två artilleribataljoner, raketartilleribataljon, pansarvärnsbataljon och två luftvärnsbataljoner.
- Pansarbrigad – Tre stridsvagnsbataljoner, mekaniserad bataljon, artilleribataljon, raketartilleribataljon och två luftvärnsbataljoner.
- Artilleribrigad;
 - Typ 1 – artilleriunder rättelsebataljon, artilleribataljon, raketartilleribataljon, pansarvärnsbataljon.
 - Typ 2 – artilleriunder rättelsekompani, två artilleribataljoner, pansarvärnsbataljon.

Av de 24 divisioner som ingick i markstridskrafterna innan nuvarande reform inleddes återstår idag i princip bara en,

18. kulspruteartilleridivisionen som är förlagd till Kurilerna, medan divisionsstrukturen behålls inom luftlandsättnings trupperna. Även mobiliseringsförbanden utgörs av brigader och mobiliseringspotentialen utgörs bland annat av en pansarbrigad och 14 mekaniserade brigader. Det är förband vars utrustning förrådsställts vid sextioalet förråd och där mobiliseringsplatserna utgörs av militära utbildningsanstalter och regionala utbildningscentra. Möjligen kan personalen i mobiliseringsförbanden komma att kontraktanställas och före 2009 års finanskris förekom uppgifter att detta också innebar en månatlig ersättning om 6000 rubel.

Marinen

Den ryska marinen har till skillnad från mark- och flygstridskrafterna gått relativt helskinnad genom tidigare reformer. Pågående reform har för marinens vidkommande fram till idag främst omfattat ett minskat antal fartyg och för-

band. 2008 angavs att Östersjömarinen skulle stå i fokus för reformarbetet. I första hand skulle detta avse en minskning av antalet officersbefattningar, främst Östersjömarinens stab, och totalt samt på sikt skulle antalet officerare uppgå till knappt 200. Att Östersjömarinen skulle ”drabbas” så hårt av reformen bör sannolikt ses mot bakgrund av dess relativa betydelse i förhållande till Norra Marinen och att två mariner, till skillnad från övriga militärområden, skulle tillhandahålla marin kompetens till Västra militärområdets stab.

Möjligen kan den ryska marinen vidlåtas ytterligare förändringar än bara reduceringar av fartyg och officerare. I och med att de tidigare marinerna nu integreras i de nya militärområdena förekommer uppgifter om att nuvarande marinstab skulle förlora sin självständighet och bli en avdelning i generalstaben. Detta skulle, som det antyds, innebära att befattningen som marinchef avvecklas. Dessutom kommer marin-

Foto: Lars Ulvving

Än så länge är det kärnvapnen som konstituerar Rysslands plats bland de stora. Bilden visar en museiuppställd SS 25.

staben, som skall minskas med två tredjedelar inom ramen för pågående reform, helt eller delvis omlokaliseras till St Petersburg.

Flygstridskrafterna

Inom flygstridskrafterna är benämningarna flygarmé, -division och -regemente numera historia. Den nya organisationsformen är flygbaser i vilka flyg-, tekniska och sambandsförband integrerats. På så sätt minskas antalet förband och ledningsfunktioner. Intill utgången av 2009 skall 33 flygbaser ha organiserats och inom luftförsvaret 10 luftförsvarsbrigader. De nya flygbaserna är av tre typer där en av dessa innehåller 5–10 eskadriljer och grupperas i de riktningar där det bedömts att behovet av flygunderstöd av markförbanden är särskilt uttalat. Övriga typer av flygbaser har en mindre numerär av flygande förband och har tilldelats mer blygsamma uppgifter. I samband med denna omorganisation har också ett antal militära flygbaser, läs flygplatser, avvecklats, lagts i malpåse eller blivit reservbaser.

De tidigare flygarméernas ledningar har integrerats med de nya militärområdessta-

berna med undantag av fjärrflyget, transportflyget och det strategiska luftförsvaret. Liksom för marinen förekommer uppgifter om att luftförsvarets, och även markstridskrafternas, högsta ledning skall avvecklas med anledning av den nya militärområdesstrukturen och omorganiseras till avdelningar i generalstaben. Armé-, eller frontflyget, avses att underställas markstridskrafterna vilket är ett logiskt steg för att säkerställa samverkan mellan markstridskrafterna och det direkt-samverkande flyget, främst helikoptrar.

Personal

Avvecklingen av personal sker dels med hänsyn till utfallet av pågående utvärdering av den militära personalen, dels på grund av hälsotillstånd, duglighet och hur länge man tjänstgjort. De officerare som avvecklas är i första hand sådana som tjänstgör i stabsbefattningar. Något som tydligt framgår av tidigare redovisad tabell som också anger ett ökat antal officerare av lägre grad, för brigadernas behov. De officerare som är föremål för avveckling och har ett eller ett par år kvar till pensionering efter tjuugo års tjänst får gå kvar till dess

man uppnått tjugoförårsgränsen även om det inte finns befattningar för dem. Ett problem i samband med avvecklingen är att man enligt lag är tvungen att tillhandahålla den friställda officeren bostad. Det vill säga om inte denne frivilligt avstår från denna rättighet genom att ställa sig i kö för en bostad på sikt. Något som för flertalet kommer att bli på mycket lång sikt. För kategorin praporsjik och mitjman får dessa kvarstå till dess att deras tjänstgöringskontrakt utlöper då de erbjuds möjligheten att anställas endera som civilanställda eller som kontraktsanställda sergenter. Det är en kategori som uppges uppgå till 85 000, varav 21 000 i armén och flygstridskrafterna och resterande del vid marinens fartygsförband. Detta innebär också att värnplikten, numer ettårig, kommer att bibehållas och förbanden bemannas dels enbart med kontraktsanställda, dels med en blandning av värnpliktiga och kontraktsanställda. Kontraktsanställda förband avses i första hand att organiseras i ”oroliga eller hotade” områden, det vill säga främst i södra Ryssland.

Materiel

Parallellt med pågående reform

Tiden är förbi när det nutida Rysslands föregångare, Sovjetunionen, kunde mönstra tiotusentals stridsvagnar. Bilden visar en tung stridsvagn av typen Josef Stalin III.

Foto: Lars Ulfving

löper också planerna på modernisering och nyanskaffning av vapensystem, fartyg, flygplan och fordon med mera för de ryska stridskrafterna. Något som enligt gällande plan, som avser perioden 2007–2015, bl a skulle innebära en anskaffning av 630 moderniserade stridsvagnar och 770 av en helt ny typ, T-95. Nuvarande plan avses att följas av motsvarande för perioden 2011–2020 och som uppges att fastställas under hösten. Målet för kommande plan är att det materiella innehållet vid ryska stridskrafterna till 70–80% skall bestå av modern materiel, en siffra som idag uppgår till 10%. Om nämnda planer kommer att fullföljas är tveksamt. Utvecklingen av T-95, liksom av vissa andra vapensystem har avbrutits, materielanskaffningen är i många stycken förenad med korruption och inhemska order konkurrerar med exportordrar. Samtidigt kan frågan ställas om den ryska krigsmaterielindustrin kan producera det som efterfrågas. Köpet av franska amfibieattackfartyget Mistral, israeliska UAV:er och utländskt pansar antyder att så inte är fallet i alla avseenden. Dessutom finns det också en ekonomisk aspekt, för perioden 2011–2020 har allokerats 13 triljoner rubel. En summa som kan förefalla astronomisk, men relativt blygsam i förhållande till vad som uppgetts behövas, nämligen 36 triljoner rubel.

Avslutning

Nu pågående reform har inte undgått kritik och inte minst på det ryska kommunistpartiets hemsida avfyras en svidande kritik. Kritiken fokuserar på olika aspekter av reformen. Att de ryska stridskrafterna minskas så drastiskt har upprört många liksom att mobiliseringspotentialen är blygsam i förhållande till tidigare potential om 800 000 man. Den nya militärterritoriella indelningen har också väckt tvivel om den är förnuftig eller ej. Har de nya militärömrådessta-

berna till exempel förmåga att leda marinstridskrafter över huvudet och på stort avstånd från hemlandet? För Västra militärömrådet blir det i så fall fråga om marin verksamhet och marina operationer i Atlanten. Dessutom krävs att sambands- och ledningssystem med mera ändras så att en effektiv ledning kan utövas av de stridskrafter som framgent står under militärbefälhavarens befäl.

Otvivelaktigt har genomförandet av nuvarande reform gått snabbt om man undantar den materiella förnyelsen. I vart fall om ser till vad som uppgetts officiellt och redovisats i media. Ur den synvinkeln ter sig reformen som lyckad. Men myntet har också en baksida. Det kommer att ta tid innan allting satt sig och det kommer att krävas ett stort mått av övningsverksamhet i olika former för att få den omdanade försvarsmakten att fungera på det sätt som avses. I och med reformen har också ett antal dogmer och ett historiskt arv kastats på soptippen därtill uppvisar den nya ryska försvarsmakten vissa Nato-drag. Ett storkrig i likhet med det stora fosterländska kriget ter sig idag osannolikt, och de presumtiva motståndare man har att möta kommer att behöva en längre tid för att samla och koncentrera styrkor för en militär konfrontation med Ryssland. Ett förhållande som gör att man får tillräcklig nådatid och motiverar avskaffandet av de ”döda själarna” i form av kader- och mobiliseringsförband. Samtidigt har den organisation som intagits bättre förmåga att möta lokala konflikter och det nära nog omedelbart. Men samtidigt har kraven på att kunna genomföra strategiska transporter ökat då förband snabbt måste kunna omgrupperas mellan och inom de olika militärömrådena.

Även om vad som åstadkommit hittills har gett den ryska försvarsmakten ett del-

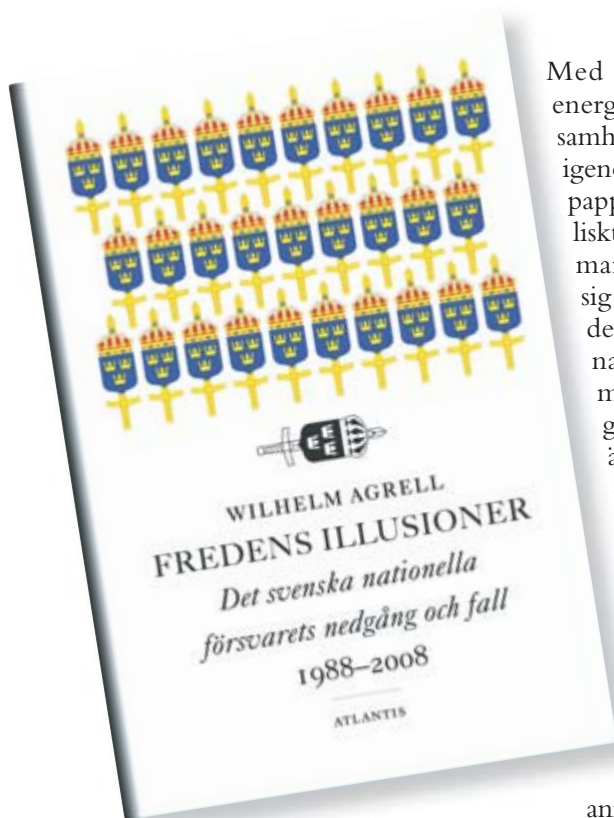
vis nytt ansikte uppstår ett antal frågor. I vilket skick är de nyorganiserade brigaderna? Potemkinkulisser i avvaktan på ny och modern materiel liksom personal? Kommer det lyckas att kontraktsanställa tillräckligt dugliga och motiverade sergearter och i rätt antal? Vad innebär den avkortade värnplikten sett till förbandens förmåga och behov av personal? Otvivelaktigt har en förkortad utbildningstid en negativ inverkan, och behovet av värnpliktiga är större än tidigare – vilka värnpliktiga kommer då att tjänstgöra under fanorna? Värnplikten har ingen hög status och de som kan söker komma undan att kallas in och de som de facto tjänstgör är inte de mest kvalificerade sett till deras hälsotillstånd. Risken finns att dessa negativa trender accentueras. I samband med detta kan också nämnas att ett resultat av pågående reform är att cirka två miljoner ryssar förlorar rätten till sjukvård vid militära sjukvårdsinrättningar.

Arbetet med att ge att ge de ryska stridskrafterna ett nytt utseende är inte på långa vägar avslutat och befinner sig i vad som skulle kunna betecknas som ”in the end of the beginning”. Vad som återstår är att säkerställa den materiella förnyelsen och att på olika sätt vässa det nu ganska trubbiga svärd som den ryska försvarsmakten av idag utgör. Otvivelaktigt står försvarsminister och den högre militärledningen inför fortsatta och stora utmaningar. Med tanke på vad som skett sedan hösten 2008 så förefaller det som om man fram till idag i stora drag ändå lyckats med vad man föresatt sig, och det återstår att se om nuvarande reform i framtida historieböcker kommer att ta en plats vid sidan av Peter den Stores militärreform. En reform som också återgav Ryssland militär förmåga. ■

Jörgen Elfving är överstelöjtnant.

Johan Tunberger:

Varför bidde det en tumme?

”Det nationella försvaret lades inte ned, det var bara en dag nedlagt.”

Detta konstaterande i slutkapitlet sammanfattar pregnant innehållet i Wilhelm Agrells bok *Fredens illusioner – Det svenska nationella försvarets nedgång och fall 1988–2008*.

Författarens forskningsfråga lyder: ”Hur var det möjligt att en svensk försvarsstruktur som i mitten på 1990-talet var den mest moderna som Sverige någonsin förfogat över försvann på bara några få år?”

Jag tycker inte att Agrell ger hela svaret; det hindrar inte att boken är brännande.

Han stöder sig enbart på tryckta källor främst från departement, riksdag, försvarsberedning och Högkvarteret.

Med beundransvärd energi och uppmärksamhet har han plöjt igenom dessa balar av papper – ett herkuliskt arbete på kamraren. Han säger sig ha talat med en del aktörer i denna härdsmalta – mer för att få bakgrundsinformation än för att använda dem som källor.

Resultatet är en egendomligt trunkerad framställning i vilken mycket litet står ut som ger färg och liv. Det är som sutte han i en

annan världsdal betraktade ett avlägset, besynnerligt skeende.

Sannolikt är detta *understatad* sätt att skriva högst avsiktligt. Jag tycker det är synd. För bakom de ofta nebulösa orden i de officiella källorna finns människor, starka viljor, och fast etablerade särintressen. Skall man verkligen besvara frågan hur det var möjligt att det nationella försvaret helt gick upp i rök under perioden 199–2005, hade det varit intressant att få en inblick i spelet mellan dessa aktörer. Agrell nämner exempelvis att industriintressen finns. Han antyder att de, liksom andra särintressen, är inflytelserika, präglade av utomordentlig kontinuitet och tröghet, men inte *hur* det går till i kampen om pengar och makt.

Agrell konstaterar exem-

pelvis helt riktigt, att beslutet att anskaffa tredje delserien av JAS var det ”i särklass mest betydelsefulla... exemplet på detta mönster av kontinuitet [som] klubbades igenom utan att operativa behov återopades, eftersom dessa inte längre fanns”.

Det är onekligen ett svårt sätt att beskriva det för försvaret mest disaströsa beslutet under den period han behandlar. Och han beskriver inte hur detta beslut konkret påverkade andra beslut och verksamheter inom Försvarsmakten.

En brist i boken är behandlingen av Försvarsberedningen. Den är enligt min uppfattning en konstitutionell skvader, som avsiktligt kortsluter rollspel och ansvar mellan departement, riksdag och Försvarsmakt. Transparensen i försvarsbeslutsprocessen blir därigenom minimal. Med ojämna mellanrum framlägger beredningen en rapport. Och se, sanningen – kanske lätt omknådd – är uppenbarad! Och det i bredaste politiska enighet! Ve den som ifrågasätter den sålunda internt framförhandlade dogmen! Hur rollspelet mellan sekretariat, politiker och militära rådgivare gått till vet ingen. S k ”skrivningar” om påtagliga problem, ofta av konsensuskravet mångtydiga, tas för sanningen och tolkas olika av dem som suttit med i processen. Agrell gör inget för att beskriva detta, men återger självfallet vad beredningen skrivit. Det vore intressant om framtida forskning kunde skapa större insyn och mer noggrant be-

lysa Försvarsberedningens andel i försvarshaveriet.

Försvarsbeslutet 2000

Agrell beskriver med stor tydlighet vad som hände i samband med försvarsbeslutet år 2000. I propositioner och andra officiella sammanhang förtecknades – ett stadigt sjunkande antal bataljoner m fl förband såsom varande krigsförband. Men utan en territoriell ledningsorganisation, mobiliseringsorganisation och krigsplacering av värnpliktiga fanns de bara på pappret, framhåller Agrell. Och tanken att försvarets skulle struktureras så att det skulle kunna ”anpassas”, eller återtas, vid ett kärvare säkerhetspolitiskt läge försvann helt i processen. 2005 var det ett faktum att det nationella försvaret bestod av idel tomma kulisser. Jag erinrar mig osökt hur Leni Björklund på en journalists fråga om hur många personer som ingick i krigsorganisationen blev svaret skyldig.

Vad var det som hade hänt? Här kommer Agrell in på personer, om än aldrig så lätt. Han beskriver hur sedermera generalerna Johan Kihl och Michael Moore under inryck av det första Irakkriget tog till sig tankarna från den amerikanska diskussionen om *Revolution in Military Affairs*, RMA, om det framtida högteknologiska slagfältet med dess tonvikt på sensorer, datafusion och precisionsvapen. Kihl var drivande och hävdade vittberömt att Rysslands svaghet gav Sverige en ”strategisk time-out”, vilken gav landet en frist att ställa om försvaret för att kunna möta ett framtida, högteknologiskt hot från grannen i öster.

Detta ledde som bekant till en miljardrullning ifråga om exotiska teknologier. Konsulter och ifråga om teknologi amatörmässiga officerare excellerade i PowerPoint-presentationer. Så värst mycket pang för de många pengarna blev det inte, men fortfarande utgör

RMA (eller med den svenska beteckningen Nätverksbaserat försvar; NBF) ett starkt särinnesse. Om detta vittnar än i dessa dagar den utdragna kampen för att förlägga en gemensam lägescentral, GLC, till en lada i Enköping.

Till ”revolutionärerna” anslöt sig dåvarande ÖB, Owe Wiktorin, som redan i början av 1990-talet varit inne på tekniksprånget. Agrell spekulerar inte i hur stor roll den tredje delserien av JAS spelade in i detta sammanhang.

Det fanns motståndare inom Försvarsmakten mot detta nytänkande, främst inom marinen och armén. Maktkampen mellan ”revolutionärer” och ”regementskramare” (uttryck som fö Agrell aldrig skulle använda) bidrog sannolikt verksamt till att försvarsledningen beslöt sig för att avskaffa det traditionella hotet från Ryssland – även på lång sikt – som så länge styrt svenskt försvarstänkande.

Därmed var ÖB och ”politikerna” ense. De senare såg en orubbligt framväxande europeiskt säkerhetsordning växa fram, en ordning som inkluderade Ryssland.

Internationella operationer tog över

Så kom det sig att internationella operationer helt tog över i Försvarsmakten. Sedan den första Bosnienbataljonen blev internationella operationer allt viktigare. Politiskt var de ett bidrag till den europeiska fredsordningen. Från militär sida framstod de som ett sätt att visa fortsatt relevans. Successivt framstod de internationella insatserna som Försvarsmaktens viktigaste uppgift. Min uppfattning är att Försvarsmakten utgör en ”enuppgiftskultur”. Det betyder att om internationella insatser är det som gäller, är det karriärbefrämjande att i något avseende syssla med internationell verksamhet om det så gäller i en ofarlig planeringsfunktion.

Om jag har rätt, betyder det måhända att *The Best and the*

Brightest inte var de som sysslade med neddragningen av det nationella försvaret vid sekelskiftet. Agrell spekulerar emellertid inte i detta, men beskriver hur de som höll i förbandsslakten konsekvent underskattade svårigheterna i form av kostnader och tidsutdräkt. Samtidigt minskades försvarsanslagen och gamla materielbeställningar till det försvar, som vi inte skulle ha, drog stora kostnader. Resultatet blev serien av s k svarta hål och att den nationella försvarsförmågan gick upp i rök.

Här kan man spekulera i om inte även de ständigt återkommande omorganisationerna av Högkvarteret spelade in. De på varandra överlagrade organisationsmodellerna kan knappast ha befrämjat effektivitet.

Titeln *Fredens illusioner* syftar på 1990-talets allt fastare politiska övertygelse om orubbligheten i en framväxande fredsordning och tron på att Ryssland skulle integreras i denna. Detta gav det politiska fundamentet för det nationella försvarets kollaps.

Den andra förklaringsgrunden, nämligen det politiskt-militära systemets kollektiva inkompetens beskriver Agrell så här:

Själva demonteringsprocessen blev... i sig den mäktigaste av alla strukturella krafter... Inför den stod regering, försvarsberedningen och Högkvarteret lika handfallna som förbandschefer, förvaltningspersonal och truppbefäl ute i landet.

Författaren skriver i slutet av boken att Georgienkriget 2008 blev en vattendelare i synen på försvarets uppgifter. Återstår att se om inte uppbyggnaden av ett försvar som kan verka i Sverige och dess närområden kommer att hanteras med samma handfallenhet. Spåren förskräcker. ■

Johan Tunberger har tidigare bland annat varit överingenjör vid FOI och ställföreträdande generaldirektör vid FRA.

Patrik Ahlgren:

Nödvändig transformering

Det kan knappast undgå någon att Försvarsmakten de senaste 15 åren genomgått en dramatisk reformering. Försvarsmakten skalar ner ett invasionsförsvar med en stor vilande organisation och en relativt liten aktiv organisation och övergår de kommande åren till ett insatsförsvar med en liten aktiv organisation och en ännu mindre vilande organisation. En sådan volymminskning väcker givetvis uppmärksamhet, skapar debatt, och en del ställer sig frågan om Sverige har kvar något försvar värt namnet. Även om processen kan jämföras med ett stålbad och det fortfarande är en bit kvar innan reformen är fullt ut genomförd så är svaret på den frågan naturligtvis ja. Det visar inte minst våra insatser i Adenviken och i Afghanistan samt de multinationella övningar vi medverkat i. Egentligen är det anmärkningsvärt att Försvarsmakten i en sådan omvälvning har lyckats att leverera förmåga för de internationella insatserna.

Wilhelm Agrell beskriver i sin bok *Fredens illusioner* på ett förtjänstfullt och sakligt sätt bakgrunden till reformerna och hur de hittills genomförts. Den kritik som framförs mot beslutsunderlag, hur besluten fattats och genomförandet är med all rätt befogad. Med få undantag är det en riktig beskrivning av hur det gick till. Men här gäller det att skilja på varför reformeringen påbörjades och på hur den hittills har genomförts. Sanningen om det senare får inte uppfattas som om reformerna inte var nödvändiga eller att de har

misslyckats. Man får inte glömma att förändringar av den beskrivna storleken sällan tar mindre än 15 år att genomföra och att det längs vägen kan ske ett antal felaktiga vägval som sedan måste rättas till. Transformeringen var och är nödvändig av ett antal skäl, vilka för övrigt till del anges i Agrells bok.

För det första så hade det gamla försvaret en dimensionerande uppgift: försvaret mot det väpnade angreppet. Den uppgiften är i sig inte fel utan tvärtom en utgångspunkt för alla länders väpnade styrkor. Men i dag så räcker det inte. Försvaret kan inte längre med de nya uppgifterna dimensioneras mot en hotbild kopplat till närområdet. Det krävs mer för att få till stridskrafter och stödstrukturer som uthålligt kan lösa uppgifterna ibland långt utanför svenskt territorium och med andra metoder.

För det andra så hade organisationen trots de utmärkta militärområdesstaberna inte den nationella interoperabilitet mellan försvarsgrenarna som det nya slagfältets karaktär och tempo kräver.

För det tredje så var det för stora skillnader i modernitet bland framförallt arméns förband. Det fanns helt enkelt inte ekonomi att modernisera alla eller ens att vidmakthålla dem. En annan viktig faktor var den proportionerligt större andel av försvarsbudgetarna på 90- och 00-talen som gick till materielanskaffning. Materielplanerna med fokus på långsiktig beredskap fick och har fortfarande inflytande på direkt

Patrik Ahlgren.

insatsförmåga och utbildning. Direkt i motsats till de nya hotens karaktär där det ställs krav på hög personell och materiell tillgänglighet.

För det fjärde så krävde de nya uppgifterna och de nya insatsmiljöerna en annan typ av materiel än den som anskaffats för det stora kriget. För de internationella insatserna kan nämnas ökande behov av lufttransport, lätta splitterskyddade fordon och inte minst både personlig och organisatorisk utrustning för mörkerstrid., Soldaternas behov av personlig skyddsutrustning inkluderande sidovapen och kommunikationssystem får inte heller glömmas bort. I övrigt kan nämnas luftvärnskapacitet och sensorer. Det finns naturligtvis fler motiv som kan läggas till listan inte minst kraven på interoperabilitet med andra länder.

Med de framtida behoven

och arvet kartlagda måste jag som gammal lärare vid Försvarshögskolan bedöma uppgiften att reformera Försvarsmakten som medelsvår till svår att lösa. Detta även utan de friktioner i form av försvarsgrensintressen, materielbeställningar för en annan tid, successiva politiska riktningförändringar under en serie av inriktningsbeslut, ständig underfinansiering m.m. som beskrivits i *Fredens illusioner*. Lägg därtill de pågående operationerna i först Bosnien, senare Kosovo, Kongo, Tchad, Liberia och de redan nämnda Adenviken och Afghanistan. Det kan också sägas att reformeringen inte har gynnats av att goda sakargument från företrädare för en hotbildsaserad planering eller från dem som ifrågasatt ihålligheten i de beslutsunderlag som presenterats för utbildningssystem, beredskapssystem, ledningsorganisation och förbandsutveckling avfärdats med epitetet "kalla krigare".

Med detta sagt kan det konstateras att reformeringen inte är genomförd ännu och att det finns många utmaningar kvar att ta tag i för att åtgärda de faktorer som ovan anges som skäl för försvarsreformerna. Dessa utmaningar handlar bland annat om att; komplettera en försvarsplanering för samtliga uppgifter, utveckla ett beredskapssystem som säkerställer tillgänglighet i olika tidsperspektiv, fullt ut tillämpa den nya materieförsörjningsstrategin samt att trimma insatsorganisationens förband, staber och chefer i en operativ helhet samtidigt som kraven på deltagande i insatser tillgodoses. Men den kanske främsta utmaningen blir att ordna ekonomisk balans mellan kraven på medverkan i internationella insatser, beredskapshållning för internationella och nationella behov, långsiktig beredskap och utveckling. ■

Patrik Ahlgren är överste och tjänstgör vid Högkvarteret

Philip Baccus:

Känn dig själv!

Det europeiska säkerhets- och försvarspolitiska tåget har, som Javier Solana så välformulerat uttryckt det, gått med ljusets hastighet. I vår organisation, Försvarsmakten, märker vi nog alla av effekterna av detta. Organisationsförändringar, nya anställningsvillkor, interoperabilitetskrav och ett större internationellt samarbete är endast ett fåtal aktuella exempel. Som vi sett, och som jag bedömer att vi kommer att se mer utav, rör det sig om en ökad konfliktkomplexitet och större utsatthet för våldshandlingar, våldsutövande och bevittnande utav grova övergrepp på civilbefolkningen. Vi utbildas i det senaste av teknisk utrustning och stabsmetoder. Men jag anser att vi har glömt bort oss själva, vi som skall, och vissa av oss som redan har, tjänstgjort i påfrestande miljöer. Det är i denna kontext jag har valt att lyfta fram min tanke.

Ur ett ledarskapsperspektiv anser jag att vi måste känna oss själva för att kunna förstå andra och förstå varför vi själva ibland reagerar som vi gör. Våra reaktioner behöver inte vara kopplade till direkta stridsupplevelser, utan det kan vara vardagliga saker som påverkar oss, som i aggregerad form kanske försätter oss i ett försämrat tillstånd. Jag upplever att det tidigare har varit ett tabuområde att prata om att man har gått till en psykolog p.g.a. någon orsak. Jag själv, före jag fick den stora förmånen att efter en insats "gå och prata med någon",

Philip Baccus.
Foto privat

var väldigt skeptisk, fördomsfull och t.o.m. kategorisk. Ack vad jag hade fel! Mina tio veckor, en timme i veckan, var bland det bästa jag har gjort. Jag lärde känna mig själv, sätta ord på mina känslor, förstå varför jag ibland känner som jag gör och därigenom lärt mig identifiera själva problemet. Vår största fiende i fall som dessa är vår egna hjärna.

Jag tror att detta är någonting vi, inte bara behöver lyfta fram, utan faktiskt implementera i vår officersutbildning. Att gå ca tio gånger till psykolog/psykoanalytiker för att lära känna oss själva. Detta medför inte bara att vi blir bättre chefer och ledare, utan att vi även arbetar förebyggande med Försvarsmaktens viktigaste resurs. Frågan om i vilken officersutbildning utbildningen skall läggas är i allra högsta grad ekonomiskt avhängig och jag lämnar den öppen för fortsatt diskussion. ■

Philip Baccus är kapten i flottan.

Bengt Nordlöw:

Skydd mot inre och yttre hot

Varje tid kräver sina lösningar. I det avseendet är vårt försvar inget undantag. Snarare tvärtom. Den nya hotbilden har blivit allt mer diversifierad, varför det nu är hög tid att på allvar vidare utveckla och konkretisera tankar på ett totalförsvar. Sedan ett antal år finns redan Totalförsvarets Forskningsinstitut, FOI.

Hotbilden

Hoten mot vårt land idag utgörs inte bara av främmande makter och terrorattacker på svenskt territorium. Fredsbevarande uppdrag runt om i världen har varit och är en svensk specialitet med högt internationellt anseende som dessvärre också kan ge bumerangverkan i form av exempelvis terrorangrepp från aktörer som vill

”straffa” oss för vår medverkan. Störningar i miljön har blivit ett allt tydligare och växande problem, ett hot mot vårt land och folk.

I vintras klarade inte järnvägen snöröjningen. Kvarboendevisionen inom vård och omsorg kräver vid oväder transporter av flyg och bandfordon av militär typ. Avskaffandet av värnplikten och nedmonteringen av vårt territoriella försvar gör behovet tydligare.

Totalförsvar

Vårt inhemska försvar skall själv och med samverkande krafter hjälpa skydda oss från yttre hot. Men det behöver också utvecklas till att klara det vi något övergripande kallar miljöhotet. En sådan ny ambition kräver fler multifunktionella enheter,

totalförsvarsregementen. Dessa enheter måste lokaliseras inte bara på militärstrategiskt motiverade platser, utan även där miljörisiker förekommer.

Regionalpolitik

Ett totalförsvar spritt över landet skulle bli en mycket effektiv regionalpolitisk insats i sådana delar av landet som hotas av avfolkning och död. Regionalpolitiska projekt som kostar mycket pengar och som uppvisar svag måluppfyllelse bör avvecklas och dess resurser överföras till totalförsvaret. Ett utvecklat totalförsvar torde vara ett mycket bra, långsiktigt verkande stöd för svagare regioner och lokalsamhället. ■

Bengt Nordlöw är fri skribent och pensionerad redaktör.

Hemvärnet innehåller människor med många kompetenser. Här bistår en Hemvärnsman en lantbrukare.

Foto: Anders Kämpe

Helge Löfstedt:

Reservförband

Våren 2009 bestämde regeringen att fyra reservbataljoner för nationellt försvar skulle organiseras.

Beslutet innebar en överraskning för försvarsmaktsledningen som dittills avvisat tanken på reservförband av detta slag. I januari i år lade Folkpartiet fram ett förslag om en reservstyrka omfattande fem brigader. Noteras kan då att dagens insatsorganisation skall ses som en kärna till dessa fem brigader.

Både regeringens beslut om fyra bataljoner och Folkpartiets förslag bör utgå från en försvarspolitisk doktrin som inrymmer både dagens insatsorganisation och en reserv. Denna doktrin bör bland annat utveckla vad som skall styra reservens utformning. Naturligtvis måste denna doktrin ta hänsyn till och påverka utformningen av det nya personalsystem med anställda i stället för värnpliktiga som nu skall införas.

Reservorganisationen skall rimligen öka förmågan att sätta upp militär styrka för att motverka en eventuell negativ säkerhetspolitisk utveckling i närområdet. Styrande för reservens utformning skall rimligen vara ett utnyttjande av befintliga resurser. Viktigt är att inte släppa loss kravmaskiner som genererar nya utgifter eller inkräktar på internationell förmåga. Försvarsmakten bör då hämta erfarenheter från omvärlden.

Reservpersonal

När det gäller personaltillgång bör man införa samma reservsystem som finns i omvärlden med bland annat USA och England som inspirationskällor. Möjligen ännu Intressan-

tare för våra förhållanden är att Australien och Kanada har liknande system. Om man vill gå till länder med mindre försvar än Sverige, de är numera inte så många, kan man notera att även Irland har ett reservsystem. Intressant att notera är att Frankrike, som övergav värnplikt under 1990-talet, för några år sedan signalerade intensifierade ansträngningar att bygga upp reserv med tydliga likheter med de här nämnda länderna.¹

Både Australien och Kanada har tre stående brigader. Båda länderna har därutöver *reservbrigader* – Australien sex och Kanada tio. De är dock personalsvaga och är rimligen att betrakta som kaderorganisationer som måste fyllas på med personal.

Gemensamt för de flesta reservsystem är två rekryteringsvägar. Den ena är personal som frivilligt rekryteras och utbildas direkt för tjänstgöring i reserven. Den andra rekryteringsvägen utgörs av tidigare anställda som har skyldighet att ingå i reserven efter att de varit aktivt tjänstgörande. Aktuella tidshorisonter är upp till fyrtio års ålder för soldater och femtio för befäl. Flera länder väljer att hålla delar av tidigare aktiv personal i höjd beredskap genom tjänstgöringsskyldighet under de första fem eller sex åren efter att man avgått ur aktiv tjänst. Denna tjänstgöringsskyldighet är vanligen 25 till 30 dagar per år. Reservpersonal utgör också ett viktigt inslag i internationell tjänst.

I det nya personalsystemet

för det svenska försvaret finns kontrakterad personal. Denna personalkategori skulle med vanlig internationell terminologi benämnas *reserv i hög beredskap*. Ännu tydligare är det i Kanada som sedan några år använda begreppet *deltidsanställda* för denna kategori. I fortsättningen väljer jag denna benämning. Här bör också noteras att Försvarsmaktens begrepp *kontrakterad* personal medför risk för otydlighet vid internationellt informationsutbyte. Detta eftersom både aktivt tjänstgörande och reservanställd personal ofta har någon form av anställnings- eller tjänstgöringskontrakt.

Ett intressant begrepp som också lanserats är integrerad reserv som avser personal som är direkt integrerade i aktiva förband. Sådan personal är då utvald ur andra reservstyrkor. I många länder strävar man efter olika sätt att öka integrationen mellan stående och reservkomponenter.

Organisationens omfattning

En ram för det svenska försvaret är ett årligt rekryteringsbehov av 4 000 personer. Detta inflöde skall klara att personalförsörja en insatsorganisation som omfattar ca 16 000 soldater och sjömän. Dessutom omfattar organisationen 8 800 aktiva och ca 2000 reservofficerare.

Den rekrytering som Försvarsmakten nu planerar ger en relativt stor personalpool i åldern upp till fyrtio år. Antalet beräknas till omkring 70 000 personer. Bedömningen utgår

från att det övervägande flertalet som går genom utbildning till soldat och sjöman gör det i tjugofemårsåldern samt att den årliga avgången är någon procent per årskull.

För att leda denna organisation finns 8 800 aktiva befäl. Kanske kan denna kader leda en större organisation än den nu angivna på 16 000 anställda och deltidsanställda soldater och sjömän. Vidare bör ett antal av de anställda och deltidsanställda soldaterna och sjömännen under sin tjänstgöring ha uppnått befälsbefattningar. Denna personal bör ges en utveckling med fördjupning, självständigt agerande och ansvarstagande som går mycket längre än vad som var möjligt för värnpliktiga under sin korta tjänstgöring. Om inte Försvarsmakten kan erbjuda en sådan utveckling kommer man få svårt att rekrytera personal med de egenskaper man vill ha. Här bör också för-

väntningar på utveckling beaktas som sammanhänger med de civila yrken som följer efter en militär tjänstgöring. För ledning bör därutöver disponeras avgångna och förtidsavgångna specialistofficerare samt förtidsavgångna taktiska officerare. Vidare bör antalet direktrekryterade reservofficerare dimensioneras med hänsyn till den större organisation man beslutar.

För att i praktiken disponera den personal som här angivits fordras en väl avvägd kombination av skyldigheter enligt pliktlagar, ekonomiska incitament och statusmarkeringar.

Brigader

Den personalstyrka som här anges bör räcka till en fältorganisation på ca 40 000 och ett hemvärn på ca 20 000 samt därutöver en personalreserv. Med fältorganisation avses summan av insatsorganisation

och reservförband med anställd, deltidsanställd eller kontrakterad personal samt därutöver mobiliserbar personal. Förslaget innebär en organisation som begränsar sig till den personal som totalt disponeras och inte en stor kaderorganisation som i likhet med Australiens och Kanadas måste fyllas på.

Den fortsatta diskussionen avser i första hand arméförband. För marin- och flygförband bör motsvarande överväganden göras.

Utgångspunkten är att vi i Sverige har valt att sätta upp en insatsorganisation på ungefär två bataljoner per regemente. Idén är här att med utnyttjande av reserver sätter upp organisation som i volym totalt motsvarar omkring det dubbla, således fyra bataljoner.

Reserven bör ingå i en organisation utgående ifrån ett helhetstänkande. De bataljoner som nämns i propositionen

Hemvärnsförbanden kan betraktas som en reserv. Denna kan användas både individvis i syfte att fylla vakanser i andra förband alternativt förbandsvis. Bilden visar hemvärnssoldater som övar i centrala Stockholm.

Foto: Anders Kämpe

nen från våren 2009 kan ses som ett steg för att åstadkomma denna helhet. Inspiration för efterföljande steg kan hämtas från USA. Man har där infört en organisationsprincip som innebär mindre brigader² med tre ”manöverbataljoner” och en brigadram som i storlek motsvarar en av dessa bataljoner. När man nu i Sverige beslutar om en lösning som innebär tolv bataljoner vid fyra mekaniserade regementen kan det

Haubits 77 utgör exempel på ett materielsystem som är väl lämpat att ingå i reservförband ur armén. Foto ur boken Försvar för frihet och fred.

vara rimligt att låta varje regemente ansvara för en brigad av den senaste amerikanska modellen. Det innebär att förutom en reservbataljon behöver varje regemente också utnyttja utbildad personal för att kunna sätta upp brigadramar till en volym som i personalstyrka motsvarar ungefär en bataljon.

Det förtjänar nämnas att i Försvarsmakten finns redan två ”extra” brigadledningar, nämligen Försvarsmaktens Internationella Centrum och Markstridsskolan. Dessa skall naturligtvis behålla nuvarande uppgifter men dessutom kunna utgöra brigadledning i nationella sammanhang. Att en ledningskader har en löpande ledningsuppgift samtidigt som den utgör en stab i ett reservförband finns det exempel på i vår omvärld. Den andra danska brigaden³ är ett exempel. Flera av utbildningsanläggningarna i USA har motsvarande arrangemang. Vid våra svenska regementen finns personal som har g kompetens att ingå i en brigadledning.

Flexibel ledning

Samtidigt måste beaktas att det inte är lämpligt att låsa en organisation för en osäker framtid. I propositionen från våren 2009 poängteras behovet av flexibi-

litet. Om omvärldsläget skulle medföra att statsmakterna vill ”hantera” en oväntad framtida utveckling bör de små brigader som här föreslås kunna aktiveras. En stridsvagnstung organisation kan då utgöra en tung brigad med två pansarbataljoner⁴ och en lättare bataljon. En infanteritung variant utgörs av tre mekaniserade infanteribataljoner utan stridsvagnar. Där emellan kan blandformer bli aktuella. Det som behövs är en ram för de resurser som skall finnas totalt sett utan att man pekar på detaljorganisation i en viss bataljonstyp⁵. Det innebär bland annat att reservorganisationen skall kunna utnyttja även stridsvagn 121 utöver de stridsvagnar typ 122 som ingår i den organisation som anges i propositionen från i mars 2009.

De resurser som på här beskrivet sätt ingår i brigader skall naturligtvis ha olika grader av beredskap. Några delar ingår i stående förband, andra delar utgörs av förband med deltidsanställd personal medan ytterligare andra är reservförband som kan liknas vid klassiska mobiliseringsförband. Andelarna i olika grader av beredskap bör göras till föremål för särskilda överväganden som inte utvecklas här.

Ovanstående har skrivits

med tanke på mekaniserade regementen. Huvuddelen av övriga regementen (artilleri m fl) bör genom utnyttjande av reservförband kunna sätta upp motsvarande volym av förband. Detta behöver dock inte gälla mera specialbetonade förband. Genom att omfördela specialbetonad verksamhet bör en regementsanläggning kunna frigöras för renodlad mekaniserad verksamhet och Försvarsmakten kan sätta upp en femte brigad inom ramen för befintliga resurser.

Det som här skisseras är inte hårt knutet till exakt det personalsystem som är beslutat. I Danmark, som har ett system med flera likheter, förmår organisationen att förutom verksamhet vid stående förband även ge ett antal värnpliktiga fyra månaders utbildning. Volymen värnpliktiga som tas in är då fyra tusen utöver det antal som fortsätter till soldater och sjömän. Värnpliktsutbildningen betraktas där bland annat som provotid för fortsatt utbildning.

Modernitet

Blir inte reservförbandens utrustning ”föråldrad”? Svaret är att den svenska försvarsmakten under längre tid tagit materiel ur tjänst som i omvärlden anses ålders- och prestandamäs-

sigt fullt användbar. Ett exempel. I omvärlden finns det artilleripjäser som i modernitetshänseende är jämförbara med den svenska pjäsen Haubits 77 A, vilken togs ur tjänst för närmare tio år sedan. Den svenska pjäs som man nu avser ta ur tjänst, Haubits 77 B, är då ännu yngre och motsvarigheter till denna bedöms finnas i tjänst under flera decennier. De amerikanska brigaderna har artilleri från 1970-, 80- och 90-talen. De moderna trots att de har pjäser som är äldre än de svenska pjäserna typ 77 A och B. Intressant att notera är att en av de tre nya amerikanska brigadtyperna innehåller artilleripjäser med 10,5 cm kaliber, något som vi i Sverige ansett föråldrat sedan decennier!

Med en syn på modernitet hos organisationsbestämmande materiel som ansluter sig till vad som gäller i omvärlden bör befintlig materiel räckta till huvuddelen av den svenska organisation som här beskrivits. ■

Helge Löfstedt är överingenjör pensionerad från FOI.

1 Den som vill läsa mera om militära reserver kan t ex se: *The reserve policies of nations: a comparative analysis* av Richard Weitz, Strategic Studies Institute, USA; September 2007. Där presenteras reservsystem i ett tiotal länder: USA, GB, Frankrike osv. Tillgänglig på nätet.

2 En beskrivning finns på http://en.wikipedia.org/wiki/Brigade_Combat_Team.

3 Se t ex: Forsvarsministeriet (Danmark) Forsvarsavtal 2005-2009, juni 2004 på www.fmn.dk

4 Den amerikanska bataljonen benämns Combined Arms Battalion och innehåller två stridsvagnskompanier och två mekaniserade infanterikompanier. En svensk mekaniserad bataljon innehåller tre mekaniserade infanterikompanier och ett stridsvagnskompani.

5 Däremot bör kompanierna ges fast organisatorisk form. Flexibiliteten består i att brigad- och bataljonsledningarna kan leda olika kombinationer av kompanier.

Jarl Lundgren:

En väpnad folkrörelse

”Hemvärn är det vackraste av alla krigiska ord”. Med dessa ord av författaren och pacifisten Moa Martinsson inleder Lars Brink sin bok om uppkomsten av den folkrörelse, som inom några månader kom att omfatta över 100 000 beväpnade soldater.

Stämningssläget i Sverige under Finska vinterkriget 1939-40 bildar boken igenom bakgrund till hemvärnets bildande. Vi möter författarna Olof Lagercrantz och Harry Martinsson, båda frivilliga i den svenska kåren. Men särskilt starkt framträder Barbro

”Bang” Alving. Hon har gett namn åt bokens första del – den om stämningssläget. Hennes rapporter i *Dagens Nyheter* från den finsk – ryska fronten bidrog enligt Brink i hög grad till den anda, som fick svensken att anmäla sig till frivillig militärtjänst. Inte bara svenskar i gemen enrullade sig. Kända pacifister och vänstermän kom att ompröva sina försvarsnegativa åsikter. Bangs utsaga: ”det var svårt att vara pacifist under vinterkriget” är ett exempel.

Överste Gustaf Petri som blev vår förste hemvärnschef har gett namn åt bokens andra

del. Här redovisas uppbyggnad, organisering och utrustning av den nya folk rörelsen. Hembygdsrörelsen och skytterörelsen blir två motorer som möjliggör rekrytering och vapentillförsel. Hemvärnsförbanden blir snabbt integrerade delar av samhället.

Brink skriver med hjälp av bilder, citat, snapshots och anekdoter. Det är läsvänligt och innebörden blir tydlig. Tråkiga tabeller och diagram, så vanliga i fackböcker, saknas. Bland de många bilderna ser vi Göteborgspostens chefredaktör Harry Hjärne när han som hemvärnschef i Göteborg hälsar kronprinsen, professor Hannes Alfvéns rullkort, löpsedlar och uniformspersedlar, upprop och interiörer från utbildningsplatser. Vi kan läsa om när LO-ledningen med August Lindberg, Gunnar Sträng och Axel Strand i spetsen tränade pistolskjutning och om magister Gösta Knutssons radiolektioner i vapenföring. En sådan lär ha resulterat i att en komminister i övre Norrbotten krossade taklampan i prästgården under sin iver att följa in-

struktionen. Praktisk folkbildning på hög nivå.

Instruktören sergent Raoul Wallenberg har överraskande fått ge namn åt bokens tredje del. Wallenberg var som drivande hemvärnskraft i Stockholm känd för realistiska övningar av strid i stadsmiljö, hade höga krav på fysisk förmåga och var fruktad för de ilmarscher han förde in i programmet. Vi får följa Wallenberg under hans militära utbildning och vid Hemvärdet. Beväpnad med pistol i attachéväska, kunskap om stridsteknik i städer, personligt mod och civilkurage anländer han till Budapest. Bortom vårt svenska hemvärn följer spännande läsning om en av vår tids stora svenska hjältar. Enligt röster från internationella kännare av Raoul Wallenberg har Brink fört forskningen ett gott stycke framåt.

Boken "När hoten var starka" är en bild av hemvärdets uppbyggnad men visar samtidigt hur Sverige förändras av gemensamma hot och ansträngningar. Klassgränser rivs.

Ur beredskapstjänstens och

hemvärnsledens smältdegel går Sverige från ståndssamhälle till folkhem.

Lars Brink är en mångsidig författare. Etnolog vid Göteborgs universitet är den officiella titeln och han är etablerad som kulturskribent. I andra kretsar är hans krigserfarenhet från 1960-talets Kongo och bakgrund som hemvärnsbataljonschef i Dalsland mer känd.

Men endast en humanist kan skriva en fackbok i skönlitterär form. De 330 sidorna med minst lika många bilder i färg och svart/vitt skall inte bara läsas – de skall upplevas. Boken bör vara en kandidat till Augustpriset som bästa fackbok. Värt att märka är att Hemvärdsmän, andra försvarsanställda, FN-soldater m fl erhåller boken till starkt rabatterat pris vid direktbeställning hos förlaget.

Jarl Lundgren är överstelöjtnant

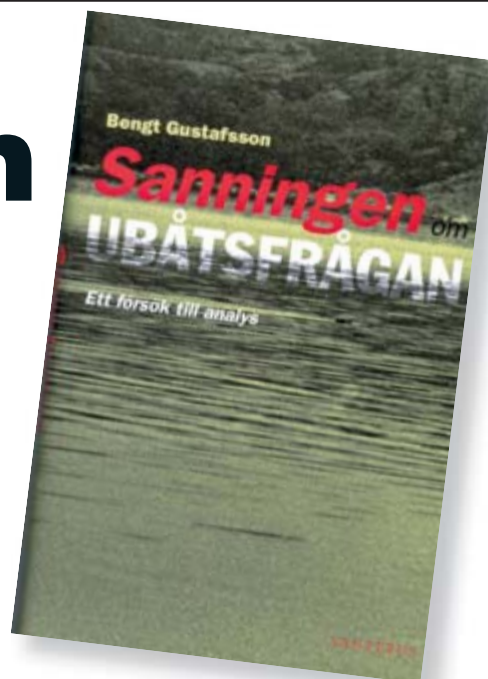
Lars Brink "När hoten var starka. Uppkomsten av en väpnad folk rörelse." Text & Bild Konsult Box 25084, 40031 Göteborg.

Lars O. Nordmark:

Ubåtsfrågan

Den tidigare överbefälhavaren Bengt Gustafsson har skrivit en högtintressant bok med den anspråksfulla titeln *Sanningen om ubåtsfrågan*, utan frågetecken. Den har dock den anspråkslösare undertiteln "ett försök till analys". Den analytiske och energiske Bengt Gustafsson har vänt på alla stenar och lämnar ingenting oprövat. Han är uppriktig och ärlig, och ingen annan i detta land har bättre förutsättningar och större kompetens att verkligen gå till boten med ubåtskränkningarna på 80- och 90-talet, i det kalla krigets slutfas.

Detta handlar om säkerhetspolitik och säkerhetspolitik kan vara viktigare än sanningen. Det gäller naturligtvis Sovjetunionen och Ryssland men också demokratier och öppna samhällen som USA, Storbritannien och Tyskland. För en svensk läsekrets är troligen frågan om hur ubåtskränkningarna hanterades av våra politiker och ansvariga tjänstemän mest intressant. Bengt Gustafssons bok borde vara ett viktigt underlag för alla som studerar svensk statsvetenskap, säkerhetspolitik och historia under 1900-talets sista decennier.

De första raderna i boken utgår från den tidigare statsministern Ingvar Carlssons påstående i hans memoarbok: *I skuggan*

av *Olof Palme*. Ingvar Carlsson skrev som kommentar till 1987 års incidentrapport: "Denna vårdslösa och ansvarslösa handläggning från militärens sida". Rapporten var Bengt Gustafssons första efter utnämningen till Överbefälhavare. Att den ansvarsmedvetne, hårt arbetande överbefälhavaren anklagades för att ha levererat en vårdslös och ansvarslös rapport väckte förvåning och besvikelse inom vida kretsar i Försvarsmakten. Men det var sannolikt politiskt rätt. Det är en sak att vara politiker och statsminister och en helt annan att vara statstjänsteman och överbefälhavare.

Bengt Gustafsson sammanfattar sin sanning om ubåtskränkningarna: "I allt väsentligt var det Sovjetunionen som var ansvarigt för ubåtskränkningarna av svenska vatten. Förekomsten av ryska och tyska ubåtar utanför vår kust har varit en tradition sedan de två världskrigen. Kränkningarna har fortsatt för att de ryska sjöstridskrafterna i händelse av ett nytt krig skulle kunna erhålla betydligt bättre skydd för sina ubåtar utanför de svenska kusterna än längs de baltiska och nordtyska kusterna. De sovjetiska motiven för att operera i våra vatten, var också ett skäl för Västtyskland och England att med ubåtar spana efter vad de sovjetiska/ryska ubåtarna hade för sig runt de svenska kusterna."

Slutsatsen kan verka självklar. Men som Bengt Gustafsson skriver: "måste vi idag fråga oss varför de som inte tror på detta tycks vara så många och fått så många starka förespråkare i den massmediedebatt som nu och då blossar upp i ubåtsfrågan". Detta är en viktig fråga för fortsatta studier. Och den gäller både för den politiska sfären och för Försvarsmakten och för statsmaktens och försvarsmaktens interagerande. ■

Lars O Nordmark är överste av 1.graden

Armeniens förlorade hemtrakter.

Det finns många oförlåt-na folk mord och andra brott mot mänskliga rättigheter. Vilken benämning skall lämpligen ges alla gamla och pågående undertryckanden av självständighetsrörelser och folkflyttningar runt om i världen som Sri Lanka, Darfur, Sydsudan och Tjetjenien? Historien har inte tagit slut och det återstår oändligt många medlingsuppdrag och humanitära insatser. Nelson Mandela har visat på den sannolikt enda vägen att övervinna de motsättningar som våld har skapat. Det gäller att förmå alla parter att självmant mötas i sanningskommissioner med det ärliga syftet att uppriktigt eftersträva försoning. Hur kan någon avvisa Mandelas föredöme genom att vägra följa hans exempel?

Under främmande herrar

Ett ärende som nästan ständigt står på dagordningen är armeniernas olycksöde i det Osmanska riket. Armenierna är

ett drabbat folk. Det dyker upp i historien i sjätte århundradet f Kr i trakten av berget Ararat och kristnades på 300-talet. Det har nästan oavbrutet stått under främmande herravälde – persiskt, grekiskt, romerskt, arabiskt, mongoliskt, osmanskt och ryskt. Tidvis har det kunnat hävda sitt oberoende som ca 100 f Kr och under 800–1000-talen. När islamiserade turkfolk invaderade Anatolien hamnade det i det Osmanska imperiet. Detta utbreddes sig från Persiska gulfen till Algeriet och från Röda havet till Ungern och innehöll många olika folk och stammar. Medan Europas andra imperier hade en nationell kärna – fransk, engelsk, rysk och tysk – var det Osmanska rikets identitet religiös och invånarna kallade sig osmaner eller muslimer men aldrig turkar.

Turk blev till slut ett öknamn för "bondlurkar" från obygden. Sultanernas turkiska blod späddes ut i harem

© www.weltweitwandern.com

Erik Cornell:

Armeniens olycksöde

tus som greker, serber, bulgarer och rumäner men då lade geografien hinder i vägen. De bodde i östra Anatolien, och Ryssland erövrade i 1878 års krig ett område kring de nuvarande turk-armenisk-georgiska gränserna (som återlämnades i Brest-Litovskfreden efter första världskriget). På Berlin-kongressen samma år framlade armenierna sina självständighetsanspråk men Ryssland var inte intresserat av ett självständigt Armenien som skulle utöva dragningskraft på armenierna i Ryssland. Västmakterna ville behålla Osmanska riket intakt som motvikt mot Ryssland och England var angeläget om att förhindra ett ryskt närmande till sjövägen till Indien, både genom Bosporen till östra Medelhavet och via Kaukasus ner mot Iran och Persiska gulfen. Armeniernas sak kunde således endast ges stöd i ord men inte i gärning. Stormakterna riktade dock stark kritik mot sultanens våldsåtgärder och diskriminering av de kristna armenierna, men denne insisterade på att ytterligare gynna landsändans muslimska majoritet, framför allt kurderna som ville åt deras jord. Diskrimineringen förvärrades och ren förföljelse ledde till flera armeniska upprorsförsök på 1890-talet – som slogs ned med mera våld. Den osmanska regeringens politik föranledde reaktioner i Europa, och 1914 tvingades sultanen att acceptera en ordning, varigenom östra Anatolien från Trabzon till Diyarbakir skulle uppdelas i två provinser under var sin utländske generalinspektör, en norrman

och en belgare, med generalguvernörs myndighet över administration, rättskipning, polis och gendarmeri, vars personal till lika delar skulle utgöras av muslimer och kristna. Sultanens suveränitet skulle alltså bli rent formell, och förslaget erinrar om den metodik som lett Bulgarien till full självständighet. Men dessa planer kunde aldrig förverkligas då första världskriget kom emellan. Den osmanska regeringen kom undan med blotta förskräckelsen och stärkt förvissning om armeniernas uppsåt att splittra imperiet.

Under första världskriget trängde Ryssland in i de armeniska områdena, varför den osmanska regeringen beslöt tvångsflytta armenierna bort från de nordöstra gränstrakterna till områden i dagens Irak och Syrien. Detta skedde under så hänsynslösa former att det gett upphov till de armeniska anklagelserna om folkmord. På krigsslutet följde Osmanska rikets sammanbrott. Engelsmännen besatte Konstantinopel och sunden, italienarna landsteg i söder, fransmännen trängde från Syrien in i kurdömrådena och grekerna trängde från Egeiska havets kust djupt in i Anatolien. Osmanska riket skulle skäras ner till Mindre Asiens inland. Befolkningen fruktade kristen erövring och överallt uppkom flyktingströmmar, våld och hungersnöd. Det var inte blott ett sammanbrott, det var en ragnarök. Då tog generalen Mustafa Kemal (Atatürk) ledningen och körde efter flera års krig ut inkräktarna. Samtidigt bekräftade hans politik landets helom-

och ämbetsmän och elitsoldater rekryterades genom att unga pojkar tvångsrekryterades på Balkan och uppfostrades till sultanens livegna. Riket styrdes alltså inte av turkar och ordet ”turk” fanns blott i västligt språkbruk. Imperiets kristna invånare tilldelades en underordnad ställning med andra skyldigheter och rättigheter än muslimerna. Liksom judarna var de i flera avseenden missgynnade men särskilt respekterades familjerättsliga förhållanden. Armenierna åtnjöt under långa perioder ett stort inflytande särskilt inom finansväsendet och beklädde liksom vissa greker tidvis framskjutna positioner i förvaltningen.

Nationalismens århundrade

Problemen uppkom med nationalismens utbredning under 1800-talet då sultanens kristna undersåtar på Balkan tillkämpade sig oavhängighet och självständighet. Armenierna önskade erhålla samma sta-

vändning och beslutsamhet att vidta en genomgripande modernisering. Han bekämpade västmakterna enbart för att få fria händer att omskapa landet till att bli västerländskt. Hans reformprogram kan närmast jämföras med en kulturrevolution.

Osmanska rikets omvandling

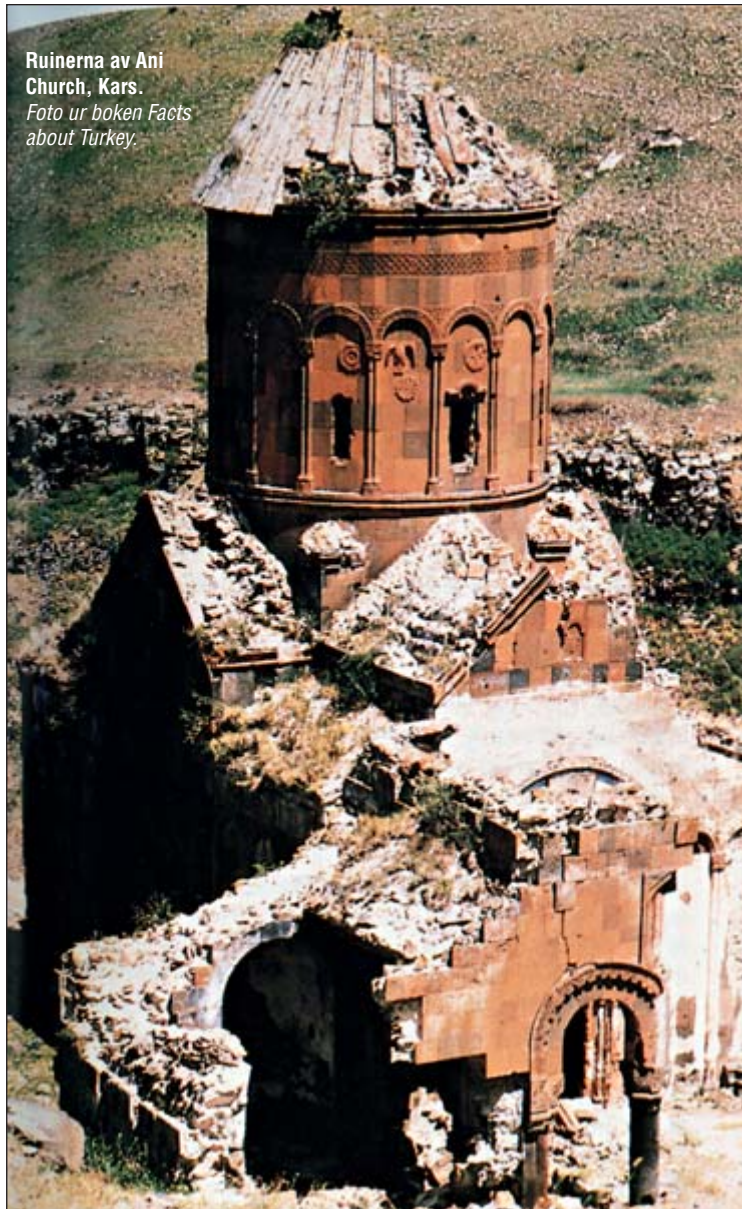
Atatürk anammade det västerländska språkbruket att kalla hans folk för turkar för att i snabbast tänkbara takt omskapa det Osmanska riket till den Turkiska republiken. Det gällde att överge den islamiska identiteten och skapa en nationalkänsla. Han tog Frankrike och 1789 års revolution till förebild, ty där hade en nationalkänsla skapats för att er-

sätta gammaldags provinsialism och privilegier – alla bretagnare, gascognare, normander med flera blev fransmän utan att förneka lokala band. På motsvarande sätt skulle alla inom den nyupprättade Turkiska republikens gränser oberoende av ursprung kalla sig turkar. Ett slags ”nyturkiska” skapades och spreds i ett reformerat skolsystem, där arabisk skrift ersattes av det latinska alfabetet. Därmed vändes de kulturella kontakterna västerut och bröts banden till det osmanska förflutna och anknytningen till koranens språk. Den viktigaste förändringen var sekulariseringen, skilsmässan mellan stat och religion, som innebar att sharia avskaffades som officiell

lag. I stället infördes schweiziska, tyska och italienska lagar i översättning. Fez och slöja förbjöds och kvinnlig jämställdhet proklamerades. Latinsk tideräkning infördes och söndagen blev vilodag. Religionsutövning blev privat och lades för kontrollens skull under ett statligt organ, diyanet, som övervakade imamutbildning och predikotexter. Vidare infördes parlament och allmänna val, men trots ansträngningar förblev statsskicket till 1940-talet ett enpartisystem, då alla experiment medförde religiösa återställarförsök. Det skall dock framhållas att Atatürk och andra turkiska politiker aldrig föll för frestelsen att experimentera med kommunism eller fascism som plågade stora delar av Europa. Ty målsättningen var att Turkiet skulle utvecklas till en västerländsk pluralistisk demokrati och detta skulle försvarsmakten garantera. Samtidigt infördes förbud mot politisering av militären – den officer som ville bli parlamentsledamot eller politiker måste begära avsked och bli civil. Atatürk gick före med gott exempel och uppträdde alltid som civilperson.

I den ragnaröksstämning med hungersnöd och folkomflyttningar som drabbat Anatolien var folket mottagligt för genomgripande reformer bara det blev ordnade förhållanden igen. Atatürks politik blev förvånansvärt framgångsrik. Med få undantag accepterade Anatoliens otaliga etniska grupper att integreras i den nya turkiska identiteten. Det främsta undantaget utgjordes av de kurdiska klansamhällen med lokala hövdingar som överlevde i landets sydöstra delar. Men majoriteten av kurderna integrerades och har beklätt ämbeten upp till presidentposten – redan Atatürks närmaste man och efterföljare som president, generalen Ismet İnönü var kurd. Förekomsten av etniska skillnader förnekades.

Genom folkutbytet – turkar

Ruinerna av Ani Church, Kars.
Foto ur boken *Facts about Turkey*.

i Grekland mot greker i Turkiet – försvagades den kristna minoriteten. Det blev med tiden uppenbart att återstoden kristna tolererades men att deras ställning blev ogynnsammare i republiken än den varit under kalifens styre. Inte bara grekiskt ortodoxa utan också armeniska och syrianska kristna utvandrade, inte bara från Turkiet utan också från andra muslimska länder. Särskilt blev den armeniska frågan ett utomordentligt ömtåligt ärende. Armeniernas anklagelser mot turkarna som skyldiga till 1915 års folk mord uppfattas av Republikens turkar som irrelevanta och ha som egentligt syfte att ogiltigförklara principen för den Turkiska Republikens tillkomst, nationalismen som enande faktor i stället för religionstillhörigheten. Sedan dess har armenierna fortsatt att kräva upprättelse av Turkiet samt tidvis begått terroristaktioner som mord på turkiska diplomater i tredje land. Efter Sovjetunionens upplösning förvärrades de turk-armeniska motsättningarna i Kaukasus. I Stalins system för att söndra och härska ingick att enklaven Nagorno Karabag med sin armeniska majoritet gjordes till en del av det turkspråkiga Azerbajjan medan enklaven Nakhitjevan med sin turkazeriska majoritet tilldelades Armenien – båda områdena saknar landkorridor med sitt moderland. Armenien erövrade under 1990-talet Nagorno Karabag jämte mellanliggande azeriskt korridorterritorium och genomförde en etnisk rensning som resulterade i att Azerbajjan nu hyser hundratusentals egna medborgare som lägerflyktingar. Från Republiken Turkiets sida framförs att en överenskommelse med Armenien måste inbegripa en lösning av denna fråga. För övrigt avvisas de armeniska yrkandena kategoriskt, vilket lett till internationell kritik för inflexibilitet.

Turkiets republikanska nationalism

Turkiets inställning kan tentativt analyseras med stöd av

ovanstående historiska genomgång. Det är inte fråga om att förneka hundratusentals armeniers undergång. Men 1915 fanns varken något folk som kallade sig turkar eller någon stat med namnet Turkiet, ty en sådan utropades först 1923, och republikens nyvordna turkar är inte beredda att ta ansvaret för ogärningar som begicks av den osmanska regim som de revolterade mot och avskaffade, särskilt som de hävdar att även hundratusentals andra invånares liv krävdes under denna process. Som framkommit byggde övergången från Osmanskt rike till Turkisk republik på ett kulturevolutionärt identitetsbyte från muslimskt religiös till sekulärt nationalistisk. I förebilden Frankrike hade de styrande grupperna år 1789 genom störtandet av l'ancien regime förlorat sina företrädesrättigheter till jordägande och statliga ämbeten, som alltså blivit tillgängliga för alla medborgare och som medförde att alla kände sig som fransmän. Kyrkan hade också skiljts från staten. Detta födde den Franska republikens borgerliga nationalism, vars motsvarighet Atatürk ville inplantera på det Osmanska rikets ruiner. Genom att förmå så gott som alla medborgare i den nya republiken att kalla sig turkar lyckades han obestriddligen skapa denna nationalkänsla. Han försökte med ett gordiskt hugg eliminera religionernas inflytande och skapa ett enat folk genom att grunda en sekulär stat. Men både islam och kristendom var alltför djupt rotade i folkens själ för att detta skulle lyckas.

Mandelas framsynta försoningsrecept

Således tillbakavisas de armeniska kraven dels därför att man inte erkänner något ansvar för den osmanska ancien regimes åtgärder, dels därför att kraven visar att armenierna tar avstånd från den nya republikens grundprincip att va-

ra en nationell samlingsplats för alla republikens invånare och att dessa bytt sin religiösa identitet mot en nationell och sekulär och kallar sig turkar. Eftersom ordet "turk" inte var namnet på någon särskild grupp i samhället var avsikten att skulle alla kunna kalla sig så på samma sätt som "schweizare", brasilianare och "amerikan" innebär en nationalitetsbenämning utan etnisk innebörd. Att vägra detta uppfattades som ett avståndstagande från Atatürks sekulära revolution. Dessutom befaras armenierna hysa odefinierade skadeståndskrav. Vid Sovjetunionens sönderfall blev såväl de centralasiatiska republikerna som Turkiets grannländer Georgien, Armenien och Azerbajjan självständiga stater. Turkiet skyndade att erkänna dem med befintliga gränser, men Armenien vägrade att godta detta. Denna inställning erinrar om serbernas förhållande till Kosova. Där finns deras historiska monument och kyrkor men de bor där inte längre – på samma sätt förhåller det sig för armenierna med bygderna i nordöstra Turkiet och Azerbajjan. Från turkisk sida anser man sig därför ha anledning befara att Armenien i framtiden kan resa krav på turkiskt territorium. Detta förefaller realistiskt, eftersom armeniernas mål sedan 1800-talet varit att bilda en egen oberoende stat på samma sätt som andra kristna gjort på Balkan. Efter Sovjetunionens upplösning finns ett fritt och oberoende Armenien samt en armenisk diaspora – och bara parterna kan svara på frågan om det förenklar eller komplicerar ekvationen. Omvärlden kan endast dra lärdomar av Mandelas handlingsprogram för att bistå i försoningsprocessen. Men den som förklarar sig vara partisk i processen har nog inget bidrag att lämna. ■

Erik Cornell har tidigare varit ambassadör, bland annat i Turkiet

Foto: Kim Svensson/Försvarets Bildbyrå/Combat Camera

En gammal devis i Flygvapnet är att det är männen på marken som håller flygplanen i luften. Bilden visar officerare vid F 17 i Kallinge.

Johan Nilsson:

Flygvapnets basorganisation

Den inriktning som nu gäller är att på Blekinge flygflottilj (F17) och Norrbottens flygflottilj (F21) så skall i fred endast insatsdivisionerna stå stationerade, stängslet som omgärdar förbanden skall flyttas och verksamheten koncentreras till huvudbanan för att minska de fasta kostnaderna. Kvar på flottiljerna kommer

alltså flygdivisioner och flygunderhållskompanier finnas.¹ Övriga nödvändiga tjänster kommer då att besättas av civilanställda eller outsourcas såsom bevakning, flygräddning, banunderhåll (snöskottning, gräsklippning, etc.), m.m. De militära flygbastjänsterna skall enligt förslaget lokaliseras till Kvarn/Borensberg utanför

Linköping.² Kravet på flygdivisionerna är att kunna lösa nationella uppgifter ifrån sina insatsflottiljer men också utlokalisera till ett fåtal kvarvarande flygbaser där Uppsalabasen är en sådan plats.³

Vi ser alltså att flygdivisionerna och flygunderhållskompanierna kommer att stå ensamma på flottiljerna och i

Vi har ett beslut på att vi skall ha fyra stridsflygdivisioner för att genomföra insatser i Sverige, närområdet och ute i omvärlden. De senaste besluten som berör flygvapnets organisation fokuserar på besparingar, inte reell effekt, dessa besparingar kan te sig som rationell förbandsproduktion ur ett flygvapenperspektiv. Jag hävdar att rationaliteten försvinner när vi tittar på frågan ur ett försvarsmakts- och insatsperspektiv.

händelse av insats tillföras resurser ifrån Kvarn. När vi genomför en övning likt "Loyal Arrow 09" så måste flottiljerna också tillföras basresurser som verkar på plats under en längre tid än vad själva övningen pågår. Den planerade flygvapenorganisationen kommer alltså att med svårigheter lösa en nationell insats och större övning. Övningar är något regelbundet återkommande och något som måste genomföras för att upprätthålla kompetensen hos flygdivision och flygunderhållskompani.

Basbataljonerna borde vara kvar på flottiljerna och där kunna fungera dels i produktion av flygförband men också stå i beredskap för insats genom att, likt flygdivision/flygunderhållskompani, delas, så att

en del följer med ut och upprättar flygbas samtidigt som en del stannar hemma och fortsätter flygproduktion eller löser insats.⁴ Fördelen med detta förslag är att vi har resurser på plats för de återkommande övningarna samtidigt som personalen kan växla mellan på flottiljen fasta tjänster och tjänster som skall lösa uppgifter utanför hemmaflottiljen. Under vissa tider i livet är det ogörligt att åka ifrån familjen samtidigt som det finns tider när det passar. Vi kan alltså ha en bättre personalpolitik som möjliggör längre tjänstgöringstider, vi sparar rekryteringskostnader och får den viktiga kontinuiteten i organisationen.

Besparingarna då frågar sig vän av nyordning? I ett flertal försvarsbeslut så har garnisonslösningar efterfrågats för att flera förband skall kunna dela fasta kostnader.⁵ Vi har också resurser i form av hemvärnsgrupper både i Boden och Karlskrona tillsammans med övriga försvarsmaktsförband i form av

Marinbasen i söder och I19/A9 i norr. Nu ser vi att vi kan samarbeta mellan försvarsgrenarna i respektive landsända i stället för en kostsam besparing inom försvarsgrenen flygvapnet. Det är dags att riva ned stuprören en gång för alla och komma in i en modern försvarsmakt. ■

Johan Nilsson yrkesofficer i flygteknisk tjänst och statsvetare.

1 Försvarsmaktens underlag för regeringens försvarspolitiska proposition 2009, Bilaga 1, sid. 20.

2 Sveriges radio Norrbotten 090509.

3 Proposition 2008/09:140, Sid 69.

4 I urvalet av förband som avvecklas i försvarsbeslut så är garnisonsstorleken en urvalsskiljande faktor, Prop 1999/2000:30 kap: 4.4.5 och Försvarsmaktens grundorganisation 2004-09-23, kap 5.2.

5 I urvalet av förband som avvecklas i försvarsbeslut så är garnisonsstorleken en urvalsskiljande faktor, Prop 1999/2000:30 kap: 4.4.5 och Försvarsmaktens grundorganisation 2004-09-23, kap 5.2.

Claes Sundin:

Luftvärn med lång räckvidd

Gör en ny luftförsvarsutredning! Innan erfarenheterna sedan den förra 1967 går förloerade! En av huvudfrågorna bör vara hur flyg och luftvärn med lång räckvidd bäst ska komplettera varandra. Eller vet vi redan nu att ingen ersättning behövs för RBS 67 senare 77 numera 97 känd världen över som Raytheon's Hawk – Homing All the Way Killer? Det luftvärnsrobotsystem som under kalla kriget med åtta eldenheter skulle komplettera jaktförsvaret över Stockholmsområdet och över Hanöbukten med östra Skåne på lägsta höjd upp till 18 km och var särskilt bra mot storkällor?

Eller ska vi tro att JAS 39

Gripen som enda aktiv komponent ska mäkta med att luftförsvara i första hand svenskt territorium och kanske delar av Skandinavien eller t o m Norden?

Det nya samhällsförsvaret

Det nya samhällsförsvaret diskuteras som bäst. Möjligen ser vi ljus i tunneln. Min uppfattning är att de militära maktmedlen i framtiden måste kunna utnyttjas än mer flexibelt och integrerat vilket i sin tur ökar kraven på förmåga till integration och innovation. Det utesluter inte på något sätt behovet av militära styrkor men de behöver inte vara så stora eller många som de varit.

Uppgiften för det nya samhällsförsvaret, DNS, har ännu inte formulerats. Jag tar mig därför friheten att använda min egen definition av DNS (VF nr 1 2008 s. 19):

”För trygghet och gemensam säkerhet. Med tolerans, förutseende, beslutsamhet, engagemang och kompetens, globalt, nationellt och lokalt, försvara demokratiska värden och samhällsviktig infrastruktur genom att skydda och vid behov återta kontrollen över verksamhet som är av betydelse för främst

- kommunikation mellan människor, bl a system för ledning, nyhetsförmedling och samband, bl a Internet.,
- transporter av människor, djur och gods,

Ett effektivt luftförsvar av Gotland har under lång tid ansetts vara en svensk styrkemultiplikator. Detta gäller också i dag. Bilden visar luftvärnsrobotsystemet Hawk.

Foto: Lasse Sjögren/Försvarets Bildbyrå

- råvaruförsörjning, bl a med dricksvatten,
- handel, bl a med livsmedel,
- finansiella system och institutioner,
- kunskapsförvaltning och kompetensutveckling”.

Vad det militära försvaret ska bidra med nationellt återstår att klara ut. De närmaste årtiondena krävs, med största sannolikhet, övervakning och vid behov försvar av svenskt och omgivande luftrum med förhållandevis hög beredskap. Anledningen är att anfall genom luften, bl a som vertikal omfattning, har störst utsikter att kunna överraska även en överlägsen motståndare.

Luftförsvar = jaktförsvar?

Intresserade svenska politiker tycks med luftförsvar mena aktiva insatser med de av hundratalet JAS 39 som för stunden är gripbara för jaktuppgifter. Det finns skäl att påminna om att det flygande luftförsaret kräver stridsledning och luftbevakning (stril), start- och landningsmöjligheter, klargöring på alternativa platser med ammunition av olika slag, syrgas och drivmedel samt en logistik med omfattande hantering av flygmotorer och avancerat teknikunderhåll i övrigt. Ändå räcker det inte för att, annat än momentant, skydda vare sig nationellt viktig infrastruktur, folkförsörjning, riksledning eller militära mål.

Med ett luftförsvar byggt runt ett enhetsflygplan kan hoten från luften mötas korta tidsperioder i taget och hanteras för stunden. När det första angreppet har slagits tillbaka måste, inom någon timme efter start, alla fortsatt stridsdugliga flygplan ha landat och fyllts på. Piloter som behöver vila eller inte håller måttet har bytts. Vad kan hända under den timmen?

Osäkerhet

I säkerhets- och försvarspolitikerna är det naturligt att politikerna vill ha handlingsfrihet.

Berörda myndigheters personal som ska prioritera, så att anslagen räcker, vill veta vad som gäller. Överraskningar är därför vanliga. Därför ligger det nära tillhands att hemlighålla information, vilseleda och luras. Nationellt och internationellt. Det blir därför extra tydligt att:

- det finns det som vi vet att vi vet,
- det som vi inte vet att vi vet,
- det som vi vet att vi inte vet,
- det som vi inte vet att vi inte vet,

Följden är att man inte heller i försvarspolitikerna aldrig kan vara säker. Skulle det mot förmodan inte finnas något som vi inte vet att vi inte vet så kan man bara vara säker på det i efterhand. Osäkerheterna finns också på taktisk och stridsteknisk nivå liksom för den enskilda människan.

Hotet

Flygplan och de stridssystem de verkar i blir allt dyrare. En följd är att flygplanen inte är så många och att de används operativt under fler år än tidigare. En annan att en del av stridsflygplanens beväpning kan vara ganska gammalmodig med begränsad funktionssäkerhet.

Här redovisas ett exempel på konkret hot som kan uppfattas som väl fantasifullt. Fantasi och kreativitet är emellertid något som en ny luftförsvarsutredning måste innehålla. Exemplet är inspirerat av Pearl Harbor, ”nine-eleven” och medvetenheten att om vi blir

utsatta för flyganfall så kommer de sannolikt inte att uppträda som vi förväntat oss.

Antag att annan makt vill erövra Gotland för att säkerställa transporter av olja och gas. Antag att första anfallsvågen genomförs med uttjänta, efter start delvis förarlösa flygplan, äldre kryssningsmissiler och skenmål mot tillsynes sekundära militära mål på djupet i trakterna av Skövde, Örebro, Karlstad, Hallsberg, Enköping och Östersund. Andra vågen kommer - antar vi - sedan huvuddelen av första vågen störts i sina respektive målområden. Kommer andra vågen redan efter en halvtimme och mot mål i östra Svealand och på Gotland lär luftförsaret vara överspelat. Om det inte kompletterats med luftförsvarsluftvärn!

Jämförande karaktäristik

För att visa på de aktiva luftförsvarssystemens varandra kompletterande förmågor och egenskaper görs följande jämförelse utan pretentioner på vare sig fullständighet eller rättvisa (se tabell nedan).

Rekonstruera luftförsaret!

Jaktflyg (JAS i jaktmod) och luftförsvarsluftvärn är en effektiv, ja nödvändig kombination när Stockholmsområdet ska skyddas mot angrepp från luften. De två aktiva luftförsvarskomponenterna kompletterar varandra. Jaktförsaret avlastas av luftvärn i sannolika anfallsriktningar och kan bekäm-

Jaktflyg t ex JAS 39 Gripen	Luftförsvarsluftvärn typ Patriot/MEADS*
Komplicerad logistik	Beredskapsvänligt och personalsnålt
Hög strategisk och operativ rörlighet	Taktiskt och stridstekniskt rörligt
Piloter m fl kan intelligent ingripa	Kan skjuta fler missiler under längre tid
Kort tid i stridszon	Uthålligt
Överraskning och kraftsamling	Kan bekämpa missiler i ballistisk bana

pa mål där luftvärn inte finns. Dygnet runt!

Med två till fyra eldenheter luftvärn med lång räckvidd skulle Gotland och omgivande delar av Östersjön kunna vara det operativa, tredimensionella djup österut som krävs för militärt försvar av Syd- och Mellansverige. Samtidigt kan lufttrummet utanför och på höjd ovanför den baltiska kusten övervakas också från marken.

Med ytterligare eldenheter i östra Skåne och i Blekinge skulle ett sammanhängande luftvärnsförsvar med Tyskland kunna organiseras och luftrummet över nästan hela Östersjön behärskas. I ett EUperspektiv skulle luftrummet mellan Barents hav och Medelhavet försvaras och de europeiska hjärtlanderna skyddas. Hangarfartygsbaserat flyg skulle från Norska havet kunna flyga över södra Sverige mot mål på nordflanken i t ex Baltikum eller Vitryssland med acceptabel risk för motverkan eller vådabeslutning.

Det är allvarligt att dagens stridsledning och luftbevakning inte motsvarar dagens behov, men lika allvarligt är att man låtsas som om de tidigare två luftvärnsbataljonerna Hawk inte behöver ersättas eller att JAS 39 Gripen löser alla uppgifter samtidigt. Jakt, attack och spaning, nationellt, i närområdet och internationellt. Vår frihet är alltså värd pris!

Claes Sundin är överste i Försvarsmaktens reserv och var på 90-talet krigsplacerad och något övad som luftvärnssamverkanschef i Sektor Mitt och Norra Flygkommandot. Ledamot av KKrVA sedan 1991.

* MiM-104 Patriot surface-to-air missile. För systembeskrivning, prestanda mm se www.harpoon-databases.com/Encyclopedia/Entry1493.aspx.

MEADS-Medium Extended Air Defense System. För systembeskrivning mm se www.lockheed-martin.com/products/meads/

Stefan Ring:

Bra verksaml

Den här tidningens tema är **allmänna försvarsföreningen** 120 år. Visst är det fantastiskt att **aff** lyckats att leva vidare under en så lång tid. Något som gör att **aff** är en av de allra äldsta, ännu verkande föreningarna, inom sitt område.

Årets Pax Baltica, den 21:a i ordningen, inleddes under regntunga skyar i Karlskrona. Under den inledande presskonferensen, som genomfördes i landshövdingen Gunvor Engströms residens, märktes inte höstmörkret. Istället ledde journalisternas frågor fram till en intressant diskussion kring årets tema: *Hot och möjligheter – oroar vi oss för fel saker?* För att belysa olika aspekter på denna frågeställning hade arrangörerna samlat föreläsare som representerar ett brett kunskapsfält. Ingemar Karlsson, välkänd författare och tidigare svensk generalkonsul i Istanbul, var inbjuden för sina insikter om den islamiska världen. Mats Engman, brigadgeneral och chef för Försvarsmaktens internationella avdelning, hade till uppgift att belysa den svenska militärens roll i Östersjöområdet. Alf Vanag, som är ekonom och företrädare den baltiska tankesmedjan BICEPS¹, skulle ge ett baltiskt perspektiv, medan författaren och debattören Per Ström skulle tala om hur vår integritet påverkas av datasamhället. Efter presskonferensen intogs en stärkande sopplunch innan eftermiddagen föreläsningar på Konsert-husteatern ägde rum.

Efter att Gunvor Engström hälsat alla välkomna tog dagens moderator Ann-Sofie Dahl från Danish Center for Political Studies, Köpenhamn, över för att leda konferensen. Den för-

ste talaren var Ingemar Karlsson vars budskap var entydigt och klart. Det finns inget samlat muslimskt hot mot västvärlden. Istället beskrev han den islamiska rörelsen som mycket fragmenterad och med olika åsiktsuppfattningar. Hans grundtes var att Europa, med sin åldrande befolkning, är helt beroende av invandring, inte minst från länder med islam som religion. Han var också helt övertygad om att vi skulle kunna hantera den integrationsprocess som en sådan invandring för med sig, bara vi inte såg på denna utveckling som ett hot utan som en möjlighet. Mats Engman beskrev hur Försvarsmakten fått en alltmer tydlig uppgift att även visa närvaro i Östersjön. Den inriktning som var tydlig i slutet på 1990-talet, med förband som skulle klara uppgifter, både hemma och borta, hade på nytt blivit tydligare. Något som bland annat visar sig i det nordiska försvarssamarbetet och uppbyggnaden av en gemensam sjö- och luftövervakning. Det viktigaste budskapet från Engman var att vi inte kan förutse det oförutsägbara, men att vi måste skapa samsamarbetsstrukturer som gör att hela samhället kan samverka och hantera svåra påfrestningar som kommer oväntat. Det verkar dock som att det finns en hel del kvar att göra innan Engmans vision går i uppfyllelse.

Alf Vanag lyfte i sin föreläsning fram två aspekter. Den första är enligt Vanag ett stort problem, nämligen de ekonomiska skillnaderna och därav de sociala klyftor som finns mellan befolkningarna i Baltikum och andra länder runt Östersjön (här tror jag att vi ska undanta Polen från den

het runt om i landet

sistnämnda gruppen). Han visade med statistik från olika källor att det fortfarande finns mycket stora differenser mellan inkomster och levnadsvillkor mellan balter och övriga nordbor. Detta förhållande för med sig att många unga och välutbildade balter väljer att lämna sina hemländer, något som försvårar en positiv utveckling. Den andra aspekten, nämligen Ryssland, menade han däremot inte var något problem överhuvudtaget. Ryssarna vill bara tjäna pengar, var Vanags analys, och det gör de bäst genom ekonomiskt samarbete och inte genom att utgöra ett militärt hot mot omvärlden, inklusive Baltikum. Det var inte alla i Konserthusteatern som blev helt övertygade av Vanags resonemang, men det är ingen tvekan om att ett ökat ekonomiskt samarbete mellan Ryssland och omvärlden, kan leda till minskade spänningar och en positiv utveckling.

Per Ström till sist, lyfte fram den ”lilla människan” och det övervakningssamhälle som allt mer växer fram. Vårt ökade beroende av datorer skapar möjligheter för både myndigheter,

men även andra aktörer att få en inblick i våra vardagsliv. Varje del i denna utveckling kan verka harmlös, men Ström varnade för de ”små stegens tyranni”, där vi undan för undan accepterar små förändringar som leder fram till en situation som ingen önskat. Sedan kan skälen vara allt från ”kampen mot terrorism” till att förenkla vardagen genom att vi handlar på Internet. Föreläsningarna övergick sedan till en paneldebatt och avslutades till sist med att ordföranden i **aff**, Maria Nyberg Ståhl, tackade alla föreläsarna för deras insatser. Därefter blev det båttransport till Kungsholmsfort för de som valt att delta i den påföljande dagens fyra olika seminarier med teman som speglade den första dagens föreläsningar.

Det finns all anledning att känna en stor tacksamhet till den arbetsgrupp som enträget driver projektet Pax Baltica. Utan dessa personers uppoffrande arbete, och där Birger Werner och Tom Ohlsson har en central roll, skulle aldrig denna typ av verksamheter komma till stånd.

Men det är inte bara i Karls-

krona som det händer saker. Länsavdelningen i Kalmar hade i september en debattkväll på temat ska *Sverige försvara sina grannar?* Som föreläsare var nestorn i dessa sammanhang, överste Bo Hugemark, inbjuden att tala.

allmänna försvarsföreningen stod också bakom en manifestation för våra soldater i utlandstjänst som den unge kadetten Stephan Lindeblad förtjänstfullt arrangerat på Sergels torg den 4 november. Flera hundra människor hade samlats för att visa sitt stöd för de kvinnor och män som gör uppoffringar in sina försök att skapa säkerhet i olika konflikthärder.

När ni får den här tidningen i era händer har det också genomförts ett seminarium i Malmö på temat *Civil-Militär samverkan, varför storstadsregioner är viktiga ur ett nationellt samhälls- och säkerhetsperspektiv!* Länsavdelningen i Skåne tog i detta sammanhang hjälp av överste Jan Pålsson för att diskutera detta intressanta problem. I Stockholm genomfördes samtidigt en två-dagars konferens om nordiskt försvarssamarbete där Allmänna Försvarsföreningen, Norges Försvarsförening och Försvarshögskolan samarbetade. Deltagarna kom från alla de nordiska länderna och utgjordes av forskare och företrädare för den politiska militära ledningen.

Trots sin ålder är det med andra ord gott liv i **allmänna försvarsföreningen**. ■

Stefan Ring är generalsekreterare i aff

1 The Baltic International Centre for Economic Policy Studies, Riga

aff

**FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID
GRUNDAD 1890**

WE HOLD **THE FUTURE**

No-one can predict the future, but we can prepare for what it might hold. Saab aspires to meet that demand.

We place great value on research and development. However, our customers know us as trusted specialists – we draw on over seventy years of experience to shape tomorrow's security.

Together, we can secure the future. ●●●●

CHALLENGE	SECURITY
DOMAIN	GLOBAL
SOLUTION	SAAB

